

Banka Ordudan Tehlikelidir

Gözden geçirilmiş ikinci sürüm

Mehmet Yılmaz

Bu kitap Derin Düşünce Fikir
Platformu'nun okurlarına
armağanıdır.

www.derindusunce.org

İçindekiler

Önsöz.....	6
Demokrasinin en büyük düşmanı halktır!.....	7
Bize Demokrasi değil Adalet lâzım	14
Kriz çıkarma özgürlüğü	16
Banka ordudan daha tehlikelidir	20
Liberal yalanlar ve ekonomik gerçekler.....	23
Özel banka isen kârlar senin, zarar halkındır	28
Katil öldürdüğü kişinin malına mirasçı olunca	30
Yeni kriz ne zaman çıkacak?.....	33
Krizin mimarları kim?	37
Çocukları sokağa atma özgürlüğü	40
Ekonomistler ekonomiden anlasalardı yatırımcı olurlardı	45
Yunanistan kumar masasında ütülürken.....	47
Avrupa Muz Cumhuriyeti'nde darbe mevsimi.....	50
Avrupa batmayacak, çoktan battı çünkü... ..	55
Sürdürülebilir Şerefsizlik: Çin ve Avrupa.....	58
Kaynak dergiler ve kitaplar	60

Önsöz

Atina’da, Roma’da, Madrid’de ve Washington’da artık halkın değil bankaların dediği oluyor. Batı’da demokrasi geriliyor, yeni bir düzen kuruluyor. Alıp satma özgürlüğü nasıl oldu da halkı bankaların kölesi yaptı?

İnsanî değerlerin değil maddî değerlerin hakim olduğu her toplum kendi arsızlığı altında ezilmeye mahkûm aslında. Thomas Jefferson, George Washington, Max Weber, Hannah Arendt, Karl Marx ve Alexis de Tocqueville’in eserlerinde ısrarla üzerinde durulan bir mesele bu. Zenginleşmeye ve para ile daha çok haz almaya odaklanan insanlar bencilleşiyorlar. Siyasetten, cemiyetin dertlerinden uzak, oy kullanmaya bile üşenen bir güruh çıkıyor meydana.

Tam da bu yüzden Batı’da demokrasinin en büyük düşmanı batılı insan modeli oldu. Kendini özel hayatına hapseden, lüks tüketime, tatile, konfora odaklanan batılı insanlar politikadan uzaklaştılar. Bu refah toplumunun bireyleri diğer insanların dertlerine duyarsızlaştı. Para bu süreçte kutsallaştı. Yine bu yüzden bankalar ve bankacılar ilahlaşarak hukukun üstüne çıkabildiler.

İşte bu fikrî zemindir **sermayeyi aşırı büyüten, savcılarını, hakimlerini bile etkisiz hale getiren.** Bankacılarına söz geçiremeyen batı toplumları tıpkı 1980’lerde ordusuna söz geçiremeyen Türkiye’nin durumuna düştüler... Peki 2008 ekonomik kriz süreci nasıl gelişti? Krizi tetikleyen ve büyüten ne oldu?

Bize yansıtılanın aksine, 2008’de Amerikan emlak sektöründen başlayan kriz öngörülemez bir felaket değildi. Yapılan düpedüz bir **piyasa darbesi** idi aslında. Tasarlanmış, planlanmış, yürürlüğe konmuş bir operasyon. Bu operasyonu yöneten insanlar daha **1980’lerde Batı adaletinin üzerine çıkmışlardı. Krizi frenleyecek yasal engelleri bir bir kaldırdılar, krizin küreselleşmesini sağlayacak mekanizmaları yine onlar kurdular.** Yaklaşık 40-50 kişilik bir ekip. Kriz sürecinden zenginleşerek ve güçlenerek çıktılar. Banka kurtarma operasyonlarıyla halen zenginleşmekteler.

Elinizdeki 60 sayfalık bu kitap Batı’da demokrasinin gerileme sürecini sorguluyor:

1. Demokrasinin zayıf noktaları nelerdir? Bankalar nasıl oldu da halkın iradesini ayaklar altına alabildiler?
2. “Hukuk devleti” diyerek örnek aldığımız demokratik ülkeler neden bu **Piyasa Darbesi**’ne engel olamadılar?
3. Askerî darbelerden yakasını kurtaran Türkiye’de hükümet **Piyasa Darbesi** ile devrilebilir mi?

Demokrasinin en büyük düşmanı halktır!

"... Bir devleti devlet yapan nedir? Kalın surlar, yüksek kale burçları mı? Hayır. Bir devleti devlet yapan yüksek değerlere sahip insanlardır. O insanlar ki ödevlerini bilirler. Ama haklarını da bilirler ve o hakları koruyacak cesareti gösterirler ..."
(Thomas Jefferson*, ABD'nin 3cü başkanı)

Genelde demokratların en büyük korkusu diktatörlüktür. Seçimle ya da askerî bir darbe ile başa geçebilecek anti-demokratik liderlerden korkarlar en çok. Muz cumhuriyetlerindeki ve Türkiye'deki askerî darbeler hatıra gelir hemen. Veya Adolf Hitler'in (güya) demokratik yolla başa gelmesi tartışılır durur. **Oysa demokrasinin en büyük düşmanı halktır.** Daha doğrusu halkın bencilliği ve miskinliği en zayıf halkadır, demokratik sistemlerin yumuşak karnıdır bu. Zira gücünü halktan alan rejimler için halkın siyasetten soğuması yıkıcı bir tehdit unsuru. Bu soğuma ve uzaklaşmanın sebebi korku, hatta paranoya oldu geçmişte. Türkiye'de Kürt korkusu ve irtica korkusunu biliyoruz. Başka ülkelerde de iktidarlar öcüler ürettirler ve bu yolla halkı siyasetin dışına ittiler. Ama korku dışında da faktörler olabilir. Halkı demirden zincirlere vuramayanlar bunu yerine altından zincirler de kullanabilir:

"... Belki firavunlar piramitlerini kırbaç altında inleyen kölelerin emekleriyle yükselttiler. Günümüzde olay biraz farklı. Köleler, 'Belki ben de firavun olurum' düşüncesiyle piramidin inşasına gönüllü olarak ve tebessüm ederek katılıyorlar." (İsmet Özel)

Gerçekten de halka sirayet eden, saplantı halini alan bir **zenginlik umudu, bolluk, refah takıntısı demokrasiye zarar verebilir.** Çünkü böyle bir ülkede vatandaşlar kendi küçük dünyalarına, tatillerine, lüks hayata odaklanacaklar; insanlar "ötekine" yapılan zulme, haksızlığa kayıtsız kalacaktır. Yani Para ile temsil edilen maddî değer yükselir, insanı insan yapan değerler alçalır. Paranın değeri Adalet, Vicdan, Sevgi'nin üzerine çıkar. **Bu koşullarda siyasi irade Kapital'in yani sanayicilerin ve bankaların**

eline geçer, halkı temsil etmesi gereken milletvekilleri sermayenin elinde oyuncak olur, demokratik rejimler zayıflar ve çökerler.

1980'lerden itibaren Amerika Birleşik Devletleri tam da bu tarife uyan bir sürece girdi ve 2008'den sonra demokrasinin gördüğü hasar ciddi boyutlara ulaştı. Elbette 2008 krizini başlatan bankacılar masum değil. Elbette bu bankacılarla suç ortaklığı yapan siyasetçiler masum değil. Zaten geçen haftalarda yayına giren 6 bölümde anlattığımız gibi krizin çıkarılması ve halkın parasının bankacılara dağıtılması hukukî bir sorundur ve ABD devletinin meşruluğunu tartışmaya açmıştır:

- [Banka ordudan daha tehlikelidir](#)
- [Liberal yalanlar ve ekonomik gerçekler](#)
- [Özel banka isen kârlar senin, zarar halkındır](#)
- [Katil öldürdüğü kişinin malına mirasçı olunca](#)
- [Yeni kriz ne zaman çıkacak?](#)
- [Krizin mimarları kim?](#)

Ancak bu bölümde biraz daha derine inmek istiyoruz, bu büyük soygunu mümkün kılan fikrî zemin neydi? **Dünyanın en güçlü ordusu, ekonomisi nasıl oldu da bir avuç bankacıya yenik düştü?** Sanırım bu sorunun cevabını verecek en yetkili insanlar ABD'ni kuranlardır. Bu devasa "makinenin" tasarımını, montajını yapanlar, ABD'nin mimarları bize sistemin zayıflıklarını da net biçimde söyleyeceklerdir. Meselâ şu satırları dikkatle okuyalım:

"...Bankacılık sistemini hukuk çerçevesine sokamadık. Bu zayıflık bir gün gelip anayasal düzeni yıkabilir. Bugün dahi bir takım ahlâksızlar halkın ekmeğiyle kumar oynamaktalar. Bankacıların bu arsızlığı gelecek kuşaklara yük olacaktır [...] Amerikan halkından önce hiç bir ulusun kaderi para hırsına ve özel kişilerin hokkabazlığına terk edilmemişti. O kişiler ki ticaret aracı olan paranın dolaşım miktarını milletin ihtiyaçlarına değil kendi çıkarlarına göre arttırırlar. Bir kâğıt seliyle mülkiyetin cari fiyatını şişirirler, sonra o mülkiyeti yok pahasına alırlar [...] Serbest ticarete ve rekabet kurallarına aykırı olan bu iş yapıldı ve yine yapılacaktır. Üstelik kanun yapıcıların gözü önünde hatta koruması altında! Adalet, erdem, ödev bize emrediyor: Bütün memleket yağmalanmadan önce bu hırsızlar durdurulmalıdır ..." (Thomas Jefferson, özel mektuplarından)*

Demokrasideki tasarım hataları

Kemalizmin çizmesi altında 80 sene inim inim inledikten sonra demokrasiyi eleştirmek zor. Hele Avrupa, Amerika, Kanada, Avustralya gibi bir çok ülkede demokrasi ve refah kolkola giderken bu eleştiriyi yapmak daha da zor. Fakat demokrasiyi bir ideal, kendi kendini meşru kılan bir değer olarak görmek doğru değil. Toplumun hedefi ne ise, adalet, barış, refah... bu hedeflere ulaşmak için bir araç olabilir demokrasi. Bu gözle bakıldığında durum değişiyor. Yani **"adalet ve refaha ulaşmak için en iyi araç bu mudur?"** diye sorduğunuzda, demokrasiyi kurumlarıyla, zihniyetiyle birlikte değerlendirdiğimizde kendine has bazı "dizayn hataları" göze çarpıyor hemen. Nedir?

Birinci hata demokrasinin tarihinden geliyor: Avrupa'nın sınıfsal ve dinsel kavgalarından doğan bu **ateşkes rejimi** ister istemez ahlâkî bir görelilik dayatıyor bize. Yani **"o da olur, bu da olur, sen de haklısın"**. Haklı ile güçlü birbirine karışıyor. En çok oy alan değil en çok lobi yapan, en çok parası olan öne geçiyor.

İkinci hata ise demokrasinin felsefesinde: Pozitivist, fayda-tehdit ekseninde işleyen modern devlet halkı ile kurduğu ilişkiye bu zihniyetini yansıtıyor. Haliyle kutsanan, yüceltilen birey anonimleşiyor. **Demokrasilerde birey TEK-likten TEK-tipleşmeye doğru gidiyor.** Seçmen, üretici,

tüketici gibi kitlesel rollerde kristalleşen birey referandumlara, istatistiklere ve nihayetinde “kamuoyu” denen soyut bir algıya hapsoluyor.

Üçüncü mesele ise demokrasi sayesinde kurulan barış ortamı. Sınıf çatışmalarının büyük ölçüde askıya alınması sayesinde bireysel refah artıyor. Bu kendi başına elbette olumlu bir gelişme. Ama bir yanda bu bolluk, diğer yanda siyaset üzerinde etki etmenin zorlaşması ve anonimleşmesi varsa ne olacak? **Siyasette, toplumsal meselelerde silikleşen bireyler lüks tüketimle, marka tutkusuyla bunu tazmin edecekler. Birisi olmak mümkün değilse çok şeyesahip olmak hedefi kalıyor bireylerin elinde.**

Demokrasinin genetik kusurlarını yani demokrasiden çıkartılıp atılması neredeyse imkânsız olan bu sorunları teşhis etmenin en iyi yollarından biri sanırım Alexis de Tocqueville’e başvurmak. Siyasetçi, tarihçi, filozof ve hatta sosyolog olarak kendini ispatlamış bir deha Tocqueville. Hem Fransa’nın hem de Amerika’nın en çalkantılı yıllarında siyasetle ve anayasa hukuku ile meşgul olmuş, dünya siyaset felsefesinin başyapıtlarından biri olan **Amerika’da Demokrasi** adlı eseri yazmış, sene 1835. Modern mânâda demokrasinin doğum sancıları çekiliyor bu devirde. Tam da Thomas Jefferson’ın bankalarla mücadele ettiği yıllar, başlangıçta koyduğumuz alıntıyı hatırlayın. (Tocqueville’in kitabından önemli gördüğümüz 7 paragrafı aktardıktan sonra Avrupa tarihindeki devrim-demokrasi ilişkisine dikkat çekeceğiz ve bu makaleyi sonuçlandıracağız)

“... Kendimizi kandırmayalım, demokratik kurumlar insanların ihtiraslarını şiddetle körüklüyor. Bu hırs kurumların herkese eşit olma imkânı vermesinden değil, bu imkânın kullanılmasındaki aksamadan kaynaklanıyor. Demokratik kurumlar eşitlik arzusunı uyandırıyor ve körüklüyor ama bu arzuyu tatmin edemiyor. Vaad edilen mükemmel eşitlik sürekli halkın elinden kaçıyor, tam yakaladığını zannettiğinde kayıp gidiyor. Pascal’ın dediği gibi bitmeyen, ebedî bir kaçış bu. Halk durmadan kendini hazırlıyor bu eşitliğe. Ne olduğunu bilecek kadar yakın, tadamayacak kadar uzak. Başarma umudu onu heyecanlandırıyor, başarma ihtimalindeki belirsizlik ise bıktırıyor.

[...]

Maddî arzuları doyurma çabası demokrasiler için olmazsa olmazdır. Ama yasalar karşısında eşit olmak, serbest ticaret ve rekabet ortamı sebebiyle toplum siyasetten uzaklaşır. Egoist beklentiler peşinde koşan, maddî çıkarları dışında hiç bir derdi olmayan burjuvazinin boşalttığı alan despotik bir devlet tarafından doldurulabilir.

[...]

Yeni despotizmin neye benzeyeceğini hayal ediyorum. Birbirine benzeyen, “eşit” insanlar görüyorum küçük ve sıradan hazlar peşinde, hiç dinlenmeden kendi etraflarında dönüyorlar. İçlerini, ruhlarını dolduruyorlar bu hazlar ile. Her biri ötekilerle arasına bir mesafe koymuş, onların başına gelen şeylere kayıtsız, yabancı gibi. Çocukları ve yakın arkadaşları onun için bütün insanlığı teşkil ediyor. Kendi ülkesinin vatandaşları? Hemen yanındalar ama onları görmüyor. Dokunuyor ama neredeyse hissetmiyor. Sadece benliği var ve benliği için var. Elinde bir aile kaldıysa bile artık vatani yok.

Onun bu bireysel hazlarının sürmesini garantileyen devasa bir güç yükseliyor üzerinde. Mutlak, düzenli, öngörülü ve şefkatli. İnsanı yetişkinliğe hazırlayan baba şefkatini andırır da özünde bireyleri çocukluk mertebesinde tutmayı amaçlıyor. Vatandaşların haz almalarından hoşlanıyor, yeter ki istedikleri tek şey bu olsun. Bu güç gönüllü olarak bireylerin mutluluğu için çalışıyor ama bu mutluluğun tek vektörü ve tek hakemi olmak iddiasında. Onların güvenliğini

sağlıyor, ihtiyaçlarını karşılıyor, haz almalarını kolaylaştırıyor. Endüstrilerini yönetiyor, miras sorunlarını çözüyor. Böylece bireyler düşünmenin zahmetinden ve yaşama ızdırabından kurtuluyorlar.

Vicdan ve özgür irade her geçen gün biraz daha gereksiz ve nadir oluyor, daha küçük alanlara hapsediliyor. Özgürlük böylece insanların parmakları arasından kayıp giderken birey [felçli bir hasta gibi] kendini yönetme kabiliyetini tamamen kaybediyor. [...] Demokratik toplumların korkması gereken en büyük tehlike anarşi değil. Zira eşitlik iki eğilim doğuruyor: birincisi insanları bağımsızlığa götürüyor ve anarşiye yol açabilir. Diğeri is daha uzun, sinsi ama daha kesin bir şekilde köleliğe götürüyor.

[...]

Demokratik ülkelerde sınıf ayrımı yok. Haliyle buralarda yaşayan insanların ne üzerlerinde ne de altlarında biri var. Sınıf ayrımı olmadığı için bireylerin doğal müttefiki sayılabilecek kimse de yok. İnsanlar içlerine kapanıyorlar ve kendilerini toplumdan soyutlanmış olarak düşünüyorlar.

[...]

Böyle insanların özel hayatlarından bir nebze ayrılıp toplumun sorunlarıyla ilgilenmeleri çok zor. Doğal olarak kolektif karar ve sorumluluğu devlete ve onun temsilcilerine terk ediyorlar. Hem toplumun dertleriyle uğraşmayı sevmiyorlar hem de vakitleri yok. Demokratik ortamda özel hayat o kadar aktif ve o kadar arzularla dolu ki kimsenin siyasete ayıracak vakti yok.”

Demokratik zihniyet demokrasiden önce doğmuştur

Demokrasilerin bozulmasında darbe gibi bir komplo aramak yersiz. Mesele daha çok demirin paslanması gibi, içeriden ve sinsice işleyen, yavaş bir süreç. Demokrasi içinde uzun süre yaşayan insanların hayat görüşlerinde, değer yargılarında meydana gelen değişimler demokrasiye zarar verecek bir zihniyetin tohumlarını atıyor. Neden böyle oluyor peki?

Demokrasiyi genelde siyasi bir rejim olarak tasavvur ederiz. Ama daha geniş bir perspektiften de bakılabilir, Alexis de Tocqueville’in yaptığı gibi, **“demokratik fikirli toplumdan”** bahsedebiliriz meselâ. Yani demokratik bir rejimi mümkün, hatta kaçınılmaz kılan insan topluluklarına odaklayabiliriz nazarlarımızı. Gereklidir de bu. **Zira devrimler, büyük rejim değişiklikleri çoğumuzun sandığı gibi bir başlangıç değildir, bir sondur.** Uzun yıllardır yaşanmakta olan emek/ sermaye/ teknoloji/ güç / hak / iktidar ilişkilerindeki sert değişimlerin, keskin virajların resmiyet kazanmasıdır devrim.

Avrupa’da demokrasinin ortaya çıkışı ve gelişimi düşünüldüğü tartışılmış bir proje değil. Bazı zaruretlerden doğmuş bir tür ateşkes hali daha çok. Teknoloji ilerlemiş, endüstri devrimi toplumu dönüştürmüş ve bir işçi sınıfı ihdas etmiş meselâ. Yine aynı süreçte şehirde yaşayan, “soylu” olmayan sermaye sahipleri ortaya çıkmış... Yani toplum değişmiş. Karınlarını doyurma şekilleri değişmiş, ticaretleri değişmiş... Bu yeni düzende Kilise’nin, kralların, soyluların nüfuz sahaları daralıyor haliyle. Buna karşılık endüstriyel ve finansal bir “yeni aristokrasi” doğuyor, her yerel güç gibi o da iktidara talip.

Evet, Avrupa’da cumhur iktidara talip olmadan önce güçlenmiş, bunu hemen görebiliyoruz. Gücünü Gök’ten (Batılı “Tanrı” algısı) alan bir sosyal yapı gitmiş, gücünü Yer’den (Para: Yer Tanrısı) bir yapı gelmiş Batı’ya; ve bu dönüşüm çok hızlı gerçekleşmiş. Yeni teknik ve ekonomik kurallarla şekillenen

yeni dünyada eski kurumlar zorlanmış doğal olarak: Krallık, prenslik tıpkı Vatikan gibi ritüellere, ünvanlara indirgenmiş. Yani devrim çoktan olmuş ve bitmiş. **Fransız devrimi ve diğer avrupalı ulus-devlet projeleri birer sebep değil sonuç.** Yaşananlar adeta bir deprem gibi: Felaket öncesi yer altında yıllarca birikmiş muazzam bir enerjinin birden bire boşalmasına benziyor bu devrimler.

Her ağacın kurdu özünden olur

İkinci dünya savaşı sonrası kurulan zengin ve demokratik rejimlerin öncesinde yer alan totaliter devletlere bir bakın : Yani Hitler, Mussolini, Stalin ile geçen 1930'lara. Bunların temeli aslında 1789 Fransız devrimi sırasında atılmıştı. Çünkü tam o sırada Avrupa'da aristokratik toplumları, kralları, derebeyleri mümkün kılan fikrî zemin aşınmıştı. Ama Avrupalı eşitlik istediye bunu soyut bir değer olarak talep etmedi. "Soyluların" ayrıcalıklarından nefret ediyordu, eşitlik talebi bu nefretten doğmuştu. Yani negatif bir tarifi vardı, eşit haklar ya da adalet değildi arzulanan. Eşitsizliklerin ortadan kalkmasıydı. Bu sebeple **Avrupalının eşitlik arzusu tehlikeliydi. Faşizme, Komünizme kapı açan bir arzuydu bu. Çünkü hak ve Adalet üzerine inşa edilmiyordu.** İnsanlar pekâla sefalette hatta kölelikte de eşitlenebilirdi. İki dünya savaşı, Stalin Rusyası, Mao'nun Komünist Çin'i ve daha nice örnek sayılabilir.

Avrupalı oturduğu evi yıkıyordu ama başını sokacağı başka bir çatı yoktu ortada. Eskiden din üzerinden tarif ettiği, ilâhî adaletin tecellisi kabul bir adalet vardı. Evet, kral ve yakınlarını kayırıyordu bu adalet, evet ideal değildi, adil değildi bu düzen. Ama ya yerine konulacak olan eşitlik? Bu adaleti sağlayacak mıydı? Müspet ve menfi sonuçlar ortada.

Avrupa'da laiklik de bir din özgürlüğü talebi olarak doğmadı. Daha çok Vatikan nefreti, kilise baskısına bir reddiye idi. Yani tıpkı eşitlik gibi, negatiflik içinde, itirazla tarif edilen, değersiz bir değerdi laiklik. İşte bu itiraz kültürü şekillendirdi batı usulü demokrasileri. İsyankâr ve reaksiyoner. **Faşist diktatörlükler ya da komünizm gibi diğer totaliter rejimlerle kıyaslandığında demokrasi elbette çok daha iyi.** Ya da "MADE IN BATI" olan batı bütün alternatiflerin içinde en az kötü olanı demokrasi.

Tabu bu tahlilden sonra insan şöyle bir soru sormak istiyor: **"Kardeşim, sen neden, kimden yanasın?"** Bürokrasi devleti semayeyi ve ticareti yönetse "faşizm" oluyor. Ceberrut bir devlet ekmek ile şantaj yapıyor kendi halkına. Yok eğer liberal ceyranlarda kalıp, ticareti ve finansal hareketleri tamamen serbest bırakırsak bu sefer sermaye sahipleri devletin içine sızıyorlar. ABD'de gördüğümüz gibi bir oligarşi kuruluyor. Polisi, savcısı, borsa denetim kuruluşlarıyla devletin çarkları sermaye için dönüyor. Adını ne koyarsanız koyun güçlerin bir elde toplanması sakıncalı; sonuç kötü, **faşizm** olmazsa **liberal totalitarizm** oluyor. Yasama, yürütme, ordu, sermaye, basın, din... bir ülkenin gidişini etkileyecek güçler tek bir elde toplanınca adalet işlemez hale geliyor, halkın iradesi çığneniyor. Haliyle **"Devlet mi bankaya müdahale etsin yoksa banka mı devlete?"** şeklinde sunulan iki alternatif(!) gerçekte bir aldatmaca. Özel ve kamusal güçlerin hukuk dışına çıkması ya da hukuk çerçevesinde kalmasıdır temel sorun.

Liberal(?) bir itiraz

Piyasa veya bürokrasi arasında bir tercih yapmanın, birini ötekine üstün kabul etmenin ne kadar yanlış olduğunu anlatmak için kurucu yazarlarımızdan [T.Suat Demren](http://www.derindusunce.org)'den istifade edelim. Kendisi ile yaptığımız yazışmada bir ekonomist olarak şu fikri tasdik edip etmediğini sormuştum:

"... 'Özel' de olsa bir bankanın iflası bakkal dükkânı veya tuğla fabrikası iflası gibi değil. Ulus-devlet devreye giriyor, halkın vergileriyle banka kurtarılıyor ama sağlık, eğitim, güvenlik gibi hizmetlere para kalmıyor. İşler yolunda iken, ekonomi büyürken bankalar "özel ve enternasyonal". Yaptıkları kârı kimseye koklatmıyorlar. Ama kriz dönemlerinde hepsi "ulusal"

olup çıkıyor. **“Bizi kurtarmazsanız kriz büyür, sizi de yutar”** diyerek şantaj yapıyorlar. **Yanıkârları özelleştirip, zararları kamulaştırıyorlar.** Demek ki devletin ve halkın bankalar üzerinde daha fazla söz hakkı olması gereklidir ve meşrudur. Riskleri halkla paylaştıkları müddetçe bankalar **“özel sektör”** sayılamazlar ...

Suat’ın cevabını aynen aktarıyorum zira hem kabul hem de itiraz ettiği noktalar konumuza ışık tutuyor, okurlarla paylaşmak isterim :

“...son iki cümleye kadar katılıyorum, yani evet bankalar aynen öyle yapıyorlar, ulusdevlet yapısındaki entegre bankacılık tam olarak bu. Yalnız son iki cümle bir tesbitten ziyade çözüm önerisi gibi geldi, bu çözüm önerisine katılmak zor. Bu öneri müdahillik demek ki zaten kısmi müdahale bile bahsekonu sıkıntılarını doğuruyor, bunu çözmek için “daha fazla müdahale ve söz hakkı” önermek kısır döngüyü arttırmaktan başka bir işe yaramaz. Son ABD krizi böyle bir anlayışın eserdir mesela. “Bırakınız batsınlar” denebilmeli, bunu diyebilmek için de en baştan minimum müdahale şart elbette. Ulus devletler bankacılığı bir manivela olarak kullanıyor, mesela seçim kazanmak için (ucuz kredi sübvansiyonu, talep sıkışıklığını aşmak için özel uygulamalar, vs) -güya- halk lehine sistemi regüle ediyor, kanuni düzenlemelerle müdahil oluyor. (Bundan banka da seçim kazanan hükümet de kazançlı çıkıyor, rahatladığını sana zavallı halk ise işler karışınca tüm aldığı o geçici refahı bankanın kârıyla birlikte vergi olarak geri ödüyor) Ulus devlet en baştan beri böyle müdahil olduğu için de işler karışınca “bırakınız batsınlar” diyemiyor elbette. Mevcut demokratik düzen, ulusdevlet ve bankacılık yapısında bahsettiğim çözüm çok radikal ve çok teorik kalıyor ama ilk başta ne kadar az müdahale olursa sistem o kadar piyasa şartlarında işleme şansına kavuşabilir. Ancak son tahlilde mevcut demokratik seçim sistemi, yığınların medya kanalı ile kontrol ve yönlendirilmesi, siyaset, medya ve bankacılığın içiçe geçmişliğini kendiliğinden getiriyor.yani teori ile pratik çok arasında uçurum çok fazla. Liberal ekonominin en büyük açmazı da bu zaten ...”

Biz o gün tartışmamızı daha fazla uzatmamıştık ama kendisine **“daha fazla müdahale ve söz hakkı”** noktasında itiraz edebilirdim. Bunun bürokrasi değil hukuk olduğunu söyleyebilirdim. Ancak bürokrasiden ve/veya iktidardan bağımsız bir hukuk düşünülebilir mi? Temel mesele bu, sadece liberalizmin değil demokrasinin de açmazlarından biri bu. Çünkü küçük hırsızları yakalayıp hapse atan adalet sistemleri örümcek ağlarına benziyor. Kümesten tavuk çalmaya gelen tilkilerin örümcek ağına yakalandığını pek görmüyoruz.

Özgür basın, aktif bir sivil toplum, özverili hatta kahraman kişilikli bir kaç bakan ve milletvekili bazı şeyleri değiştirebilirler. Neticede demokrasinin iyi işlemesi ona güç veren halkın erdemli olmasına sıkı sıkıya bağlı. Bencililiğin hakim olduğu bir toplumda ne demokrasi, ne başkanlık sistemi ne de krallık, halifelik vs bir yere varmayacak, zulüm üretecektir. Rejimin ideolojik rengi ise (islamcı bile olsa) bu zulme kılıf dikmekten başka bir işe yaramayacaktır.

Sonuç / Neden sadece kriz demiyoruz da “demokrasi bitti” diyoruz?

1980’lerden itibaren liberalizm kendini ÖNCE zihinlere dayattı, liberal liderlerin sloganı **“başka alternatif yok”** idi. Batıda ekonomik faaliyetler, özellikle de finans sektörü hukuk çerçevesinin dışına çıkarıldı. 2008’de finansal bir darbe ile demokrasinin ayaklar altına alınmasına şahit olduk. **Faşizme, ceberrut ulus-devlete alternatif üreten liberal/özgürlükçü fikir akımları giderek bir ideolojiye dönüştü.** Zihinlere giydirilen bir deli gömleği gibi elimizi, ayağımızı ve aklımızı bağladı. Devlet, toplum, gelenek, aristokrasi, din yobazlığı gibi kollektif dayatmalara karşı bireyi savunan liberalizm sonunda bireyin nefsanî arzularını yüceltti. Bu gerçek bir değer kaymasıydı: Özgürlük yerine ekonomik serbestlik, insanî değerler yerine paranın ve malın ölçülebilir değerleri konuldu. Bu da bir tür ORMAN KANUNU idi çünkü Hak yerine geçen kaba kuvvet rolünde Para’yı bulduk. Halkın iradesini

temsil eden meclisler, senatolar iradelerini Para'nın, arzın ve talebin iradesine terk ettiler : Milletin iradesi üzerindeki gücün ismi Piyasa!

Böyle bir fikrî zeminde elbette özgür/serbest bireyler çok fazla barınamayacaktı. İnsanlar kendi küçük dünyalarına, konforlarına odaklandılar. **Siyasetten uzaklaşan halkın boş bıraktığı kamusal alan ise yeni bir tür totalitarizm ile dolduruluyor. Bu düzenin yeni aristokratları, yeni zorbaları ve yeni ruhban sınıfları var.**

Komplo teorisi mi? Hayır, 1800'lerden itibaren sosyologlar, siyasetçiler, filozoflar bundan bahsediyorlar. Thomas Jefferson, George Washington, Max Weber, Hannah Arendt, Karl Marx ve Alexis de Tocqueville'in haber verdikleri hatta korktukları "karanlık çağ" sonunda başladı. ABD ve Avrupa Birliği'nde demokrasi zemin kaybediyor, yeni bir tür totalitarizm kök salıyor. Batılı demokratlar gelecek yıllarda başarısız olurlarsa bu coğrafya bireysel haklar bakımından geri gidecektir. Rusya Federasyonu'na veya Çin'e benzeyen rejimlerin Batı'ya hakim olması ihtimal dahilinde. Güçlü ve otoriter devletler, iradesiz halklar...

Dipnotlar

* Memoirs, Correspondence, and Private Papers of Thomas Jefferson, 4cü cilt, 1829.

** Alexis de Tocqueville [1835], De la démocratie en Amérique, Tome II, Quatrième partie : De l'influence qu'exercent les idées et les sentiments démocratiques sur la société politique

Bize Demokrasi değil Adalet lâzım

Demokrasi erdem rejimi değil ateşkes rejimidir, bu ateşkes her an bozulabilir

Tam da bu yüzden yani demokrasi insanî bir değer olmadığı için Batı'da demokrasi devri kapanma tehlikesiyle karşı karşıya. Çünkü **2ci dünya savaşından bu yana fayda odaklı demokratik düzen bencil bireyler üretti**. Ve bu bencil bireylerin aç gözlülüğü "banka" denen havuzlarda o kadar çok birikti ki artık bankaların gücü halkı ezecek bir noktada.

Yeni bir komplo teorisi mi? Hayır, 1800'lerden itibaren sosyologlar, siyasetçiler, filozoflar bunu anlatıyorlar. **İnsanî değerlerin değil SADECE maddî değerlerin hakim olduğu bir toplum kendi arsızlığı altında ezilmeye mahkûm**. Thomas Jefferson, George Washington, Max Weber, Hannah Arendt, Karl Marx ve Alexis de Tocqueville'in haber verdikleri "karanlık çağ" sonunda başladı zannediyorum.

ABD ve Avrupa Birliği'nde demokrasi zemin kaybediyor, bankaların iradesi halkların iradesini yenmek üzere. Batılı demokratlar gelecek yıllarda başarısız olurlarsa bu coğrafya bireysel haklar bakımından da geri gidecek. Rusya Federasyonu'na veya Çin'e benzeyen rejimlerin Batı'ya hakim olması ihtimal dahilinde. Güçlü ve otoriter devletler, iradesiz halklar... Yeni bir tür totalitarizm doğuyor sanki?

Önce teslim edelim, demokrasinin büyük bir meziyeti var: İktidar değişimleri sırasında taht kavgalarına, iç savaflara engel oluyor. Herkesin oyuyla seçilen, 4 veya 5 yılda bir yine seçimle değiştirilebilen bir hükümet. Fena bir fikir değil. Başbakana gıcık mı kaptınız? Yönetme şeklini beğenmiyor musunuz? Kırıp dökmenin alemi yok, sıkın dişinizi, gelecek seçimler için çalışın. Tabi demokrasi seçimden ibaret değil. Haklarına sahip çıkan aktif bir sivil topluma gerek var en başta. İş bununla da bitmiyor. Bağımsız bir adalet sistemi lâzım. Basın hürriyeti lâzım.

Ama unutmayalım ki demokrasi bir değer değil bir yöntem, çatışmaları önleme yöntemi. Demokrasiyi vicdan gibi, erdem gibi kendi kendini meşru kılan bir değer olarak tasavvur etmek hata olur. Toplumun hedefi ne ise, adalet, barış, refah, tabiatın korunması... bu hedeflere ulaşmak için SADECE bir yöntem olabilir demokrasi, eleştirilebilir, ıslah edilebilir hatta edilmelidir.

Ortadoğu’da Demokrasi’ye değil Adalet’e ihtiyacımız var

Türlere ve Arap ülkelerine insanî bir hedef, bir yeryüzü cenneti gibi görünebilir ama ... Demokrasi dediğimiz rejim uygar(?) Batı’nın iç dinamiklerinden doğmuş bir ateşkes rejimidir aslında. Demokrasi öncesi Avrupa’ya bir bakın: Mezhep kavgaları, ırk kavgaları, Kralların ve Vatikan’ın arsızlıkları... 1800’lerde ise yükselen ulusalcı şiddet, nihayet dünya savaşları. Bugünkü Batı demokrasisi bunlara verilmiş avrupaî bir cevaptır:

*“... İkinci dünya savaşı sonrası kurulan zengin ve demokratik rejimlerin öncesindeki faşist/totaliter devletlerin yani Hitler, Mussolini, Stalin ile geçen 1930’ların temeli aslında 1789 Fransız devrimi sırasında atılmıştı. Çünkü tam o sırada Avrupa’da aristokratik toplumları, kralları, derebeyleri mümkün kılan fikrî zemin aşınmıştı. Ama Avrupalı eşitlik istediye bunu soyut bir değer olarak talep etmedi. “Soyluların” ayrıcalıklarından nefret ediyordu, eşitlik talebi bu nefretten doğmuştu. Yani negatif bir tarifi vardı, eşit haklar ya da adalet değildi arzulanan. Eşitsizliklerin ortadan kalkmasıydı. Bu sebeple **Avrupalının eşitlik arzusu tehlikeliydi. Faşizme, Komünizme kapı açan bir arzuydu bu. Çünkü hak ve Adalet üzerine inşa edilmiyordu. İnsanlar pekâla sefalette hatta kölelikte de eşitlenebilirdi. İki dünya savaşı, Stalin Rusyası, Mao’nun Komünist Çin’i ve daha nice örnek sayılabilir. MADE IN BATI” olan batı bütün alternatiflerin içinde en az kötü olanı demokrasi ...”** (Bkz. [Demokrasinin en büyük düşmanı halktır!](#))*

Peki demokrasi Ortadoğu’nun, Türkiye’nin ya da İslâm’ın kimyasına uyar mı uymaz mı? Bu konu henüz hakkıyla tartışılmadı. Çünkü biz Müslümanlar hâlâ 1930 model faşist rejimlerle, Kemalistler ve Baasçılarla uğraşıyoruz. Dahası Müslüman aydınlar Batı’nın fikrî çerçevesi içinde yazıp çiziyorlar, bize has bir rejim tasavvuru henüz yok.

Evet... demokrasi insanları ıslah etmez. Eğer etseydi batı böyle medeniyetsiz bir medeniyet olmazdı. Bunca yıllık demokrasi ve insan hakları tecrübesine rağmen hâlâ petrol çalmak için çocuk öldürebilecek kadar vahşi ol-A-mazlardı. Zira vicdan, adalet, barış içinde birlikte yaşama kültürü yok batı usulü demokraside, bu onların kendilerine anlattıkları bir masal. **Gerek Avrupa’nın gerekse ABD’nin tarihine baktığımızda görüyoruz ki “İnsan hakları” dedikleri aslında beyaz adamın (maddî) haklarından ibaret.** Demokrasinin ballı meyvalarından tatmak için ise Batının makbul vatandaşı olmak lâzım. Yani beyaz ırktan, zengin ve birazcık Hristiyan. Yoksa başınıza her şey gelebilir. Filistin olmazsa Irak olur, Afganistan olur, Guantanamo olur.

Kriz çıkarma özgürlüğü

ABD’de emlak krizi patlamadan önce Goldman Sachs müşterilerini bu sektöre girmeleri için teşvik ediyordu. Fakat aynı Goldman Sachs “Abacus” adlı bir finansal ürün kanalıyla **emlak sektörünün çöküşüne oynamaktaydı**. Bir başka deyişle emlak sektörünün çökeceğini bile bile müşterilerini yatırım yapmaya itti. Hatta bu firmanın devasa büyüklüğü ve spekülatif “karizması” dikkate alınırsa çöküşe oynamasının krizi DOĞRUDAN tetiklediği söylenebilir.(1)

Dev firma sahtekârlıkla suçlandı. 15 temmuz 2010’da ufak bir ceza ödeyerek yöneticilerini akladı. Ceza miktarı 550 milyon dolarcıktı yani firmanın iki veya üç haftalık kârı kadar. Bu kadar ufak bir para 2009’da dağıttığı primlerin 50’de biri bile etmiyordu!

Goldman Sachs böyle yapıyordu çünkü para kazandırabildiği müşterilerinden aldığı ücretten çok daha fazlasını işlemlerden alıyordu. Yani küçük oyuncular kazansa da kaybetse de Piyasa’nın dalgalanmasıydı onlara kâr ettiren. Haliyleyatırımcıların **panik ile aşırı iyimserlik hali arasında gidip gelmesi gerekiyordu**. Bu korku/coşku halini sürdürme gücü de onların elindeydi. Yani finansal bilgiyi üretirken bu bilgiyle başkalarının servetlerini de yöneten, bu servetin yatırıldığı Piyasa’da bizzat kendi adına da oynayan hep aynı aktördü: Goldman Sachs. Elbette bu durum kanunlara aykırı idi. 1930 krizinden bu yana finansal eşkiyalığın önüne geçen bir sürü yasa yapmıştı ABD. (Örneğin [Glass-Steagall Act](#)) Ama Goldman Sachs [Amerikan oligarşisi içine yerleştirdiği kurmayları sayesinde](#) Adalet’in de üzerine çıkmıştı artık; her türlü devlet denetiminden denetiminden kurtulmuştu. (Hâlen de bu durum sürmekte)

Özetle ciğer kediye emanet edilmişti. Kedi ciğeri korursa kazanacak, yerse daha çok kazanacaktı. **Obur kedi Goldman Sachs ciğeri sahibiyle beraber yuttu!**

Goldman Sachs kazandı. Peki kim kaybetti? [Ev borcunu ödemediği için sokağa atılanlar](#) kaybetti.

Goldman Sachs’a güvenip Emlâk borsasına yatırım yapanlarkaybetti. “Subprime” denilen riskli emlaklarda başlayan kriz bütün Amerikan emlak sektörünü sardı. Bu alandaki işçiler, taşeron firmalar **kaybetti**. Panik havası borsadaki saydam olMAyan bileşik ürünler yüzünden diğer sektörlere

yayıldı. (ki bu da ayrı bir suçtu) Bütün Amerikan halkı **kaybetti**. Kriz diğer gelişmiş ülkelere yayıldı. **Çünkü bu ülkelerin bankaları da ahlâksızlık yapıyorlardı**. Ulus-devletler onlara ceza vermek yerine finansal eşkiyalığı yasallaştırdılar. Neticede “subprime” kelimesini hayatında duymamış, Goldman Sachs’ın ne olduğunu bile bilmeyen sıradan Avrupalılar da **kaybetti**. ABD ve Avrupa’da yatırımlarla birlikte istihdam geriledi, çalışanlar **kaybetti**. Bu ülkelere mal satan Türkiye gibi ülkeler dış ticaret sebebiyle dolaylı olarak etkilendiler ve potansiyel kazançtan **kaybettiler**.

Krize sebep olan bankacıları kurtarmak için Atlantik’in her iki yakasında 700-800 milyar dolar harcadı. Çünkü ulus-devletler bankaların batmasını göze alamazlardı. Peki bu kurtarma parası kimin cebinden çıktı? Vatandaşların ödediği vergilerden. Böylece gelecek on yılların yol, köprü, okul, hastahane parası, yaşlıların emeklilikleri de Goldman Sachs ve saz arkadaşlarına kurban edilmiş oldu. Yukarıda “... **kaybetti**” diye andığımız gruplar bu yolla ikinci bir kez daha feci şekilde soyulmuş oldular.

Temiz iş değil mi? Sanırım insanlık tarihinin en büyük soygununa tanık olduk. **“Gel yazı tura oynayalım”** diyor Goldman Sachs. **“Yazı gelirse ben kazanacağım, tura gelirse sen kaybedeceksin!”**

Tabi insanların rızıyla bu kadar çok oynayınca sonuçların ekonomiyle sınırlı kalması imkânsızdı. Maddî güçlerinden yoksun bırakılan küçük yatırımcılar, işini kaybeden insanlar ve fakirleşen ulus devletler yeni bir dünyaya zemin hazırlamaktalar: Piyasa’nın demokrasiyi ezdiği bir düzen (=kaos) kuruluyor. Ulus-devletler direnemiyorlar. Zira bir çok gelişmiş ülkede finans, ekonomi, hazine bakanlıkları Goldman Sachs’ın ortaklarının ve/veya eski müdürlerinin elinde. (Bkz. [Avrupa? İşgal altında bir ülke gibi!](#)) Liberal düşünür Hayek’in Şili’li bir gazeteciye söylediği şu sözleri hatırlayalım:

“Şahsen liberal bir diktatörü liberal olmayan demokratik bir hükümete tercih ederim” (“Personally I prefer a liberal dictator to democratic government lacking liberalism.”)

Artık bu teorik tercih ete kemiğe büründü, cisimleşti, sadece dünya ekonomisine değil dünya siyasetine de şekil vermekte. Sayın Piyasa’nın ulus-devletlere baskısı halkların oyu kadar, hatta bazen daha fazla. Biz Avrupa’da yaşayanlar **“Piyasa şu kanunu sevdi, filan başbakanı sevmedi”** gibi manşetlere alışmaya başladık. Gelecek on yıllarda ABD ve Avrupa’da demokrasinin gerilemesi ihtimal dahilinde. Halkın gücü Piyasa’ya devrediliyor. Çünkü bazı liberallerin zannettiği gibi liberalizm demokrasinin ön koşulu/müttefiği değil. Tersine, **liberalizm demokrasinin bir alternatifi**. Liberalizm ideoloji haline geldikçe, doktrin maksimum noktaya yaklaştıkça yoluna çıkan engelleri silip süpüren bir tsunamiye benziyor. Demokrasi (halkın gücü) ile Piyasa’nın gücü çekişme haline giriyor. Aslında bu yeni bir durum ya da bir sır değil. Eskiden beri liberal düşünürlerin açıkça savunduğu ideolojik bir duruş:

*“...Maksadımız asla demokrasiyi fetiş hale getirmek değildir... Demokrasi esas itibariyle, dâhili sulhu ve ferdi hürriyeti korumak için bir **vasıta**, faydalı bir **ususuldür**. Bir vasıta olarak da, **asla hatadan salim değildir**. Unutmayalım ki, mutlakıyetçi bir idare altında bazı demokrasilerdekinden daha fazla fikir ve kültür hürriyeti bulunduğu vakidir. (Hayek, [Kölelik Yolu](#), sf. 114)*

Aslında bu noktada iki farklı özgürlük fikrinin çatışmasına tanık oluyoruz. Liberallerin özgürlüğü ile demokratların özgürlüğü arasında büyük bir uçurum var. Liberaller “özgürlük” deyince mülkiyet hakkı, alıp satma, yatırım yapma gibi ekonomik özgürlükleri anlıyorlar. Bu uğurda diğer özgürlükleri harcamaya hazırlar:

*“Piyasa’nın iç dengelerine ve özel mülkiyete saygı bireyi bağlayan yegâne kural olmalıdır. Piyasa’nın vatandaşlarca yapılacak kanunlarla düzenlendiği **demokrasi bireysel özgürlükler için bir tehlikedir**.”(Hayek , Law, Legislation and Liberty, 1973)*

Hayek'in teoride savunduğu ideoloji artık günlük hayatımızın bir parçası. [Şimdi Yunanistan ütülüyor](#). Ama yalnız değil. [İtalya'da bir piyasa darbesi yapıldı](#). Portekiz, İspanya, İrlanda sırada. İzlanda'nın durumu da parlak değil. Goldman Sachs gibi obur kedilerin hem ciğeri hem de sahibini yediği bu asırda ekonomik faaliyetlerin kanun üzeri görülmesi sanırım daha da netleşiyor örneklerden sonra. Kendini "uygar" ilân etmiş olan Batı ciddî bir yer sartıntısı geçiriyor. İnsan hakları, Tabiatın korunması, Adalet, vatan sevgisi gibi Amerikan dolarına çevrilemeyen değerler yok sayılıyor. Bunların yerini satın alma hakkı, sahip olmahakki ve satma hakkı gibi değerler alıyor. Batı zihniyet değiştiriyor:

*"Avrupalı siyasetçiler yakın zamana kadar Çin'i de eleştirebiliyorlardı. Meselâ işkenceleri, [işçi sömürsünü](#), Tibet'in işgalini... Ancak Avrupa ekonomisi fonlar ve IMF kanalıyla Çin'e bağımlı hale gelirken/getirilirken bazı taşların da yerinden oynayacağı muhakkak. İnsan hakları ve tabiat gibi "alınıp satılmaz" varlıkları koruyan kanunlar da artık bir tür piyasada arz-talep dalgalanmalarına maruz kalacak. **Hukuk'a ikame edilen Piyasa günlük hayatımızı doğrudan etkileyecek.** [...] Zira "AB'yi krizden kurtarma" operasyonu basit bir ticarî çıkar ilişkisi içinde değerlendirmek hata olur. Miktarların yüksekliği ister istemez "yapısal" bazı neticelere gebe. Açalım: Fransız ve Alman [uzmanlara göre](#) halen AB'nin kamu borcunun 500 milyar avroluk bir bölümü zaten Çin'den alınmış. Dış ticaret fazlası sayesinde Çin'in elinde biriken 3200 milyar dolar ise esas olarak Amerikan doları. ABD'ye güveni giderek azalan Pekin bütün yumurtaları aynı sepete koymaktan bıktı ve fazla alternatifi de yok. 2010 yılında AB'nin GSMH'sının 12.268 milyar avro olduğunu dikkate alırsak Çin'den gelen bu desteğin(?) ne derecede "yapısal" sonuçlar doğurabileceği daha net anlaşılabilir sanıyorum." ([Sürdürülebilir Şerefsizlik: Çin ve Avrupa](#))*

Sonuç

Ne Hayek ne de Goldman Sachs gibi firmaları "şeytan" ilân etmek istemiyorum. Sanırım Batı'da demokrasinin en büyük düşmanı batılı insan modeli oldu. Kendini özel hayatına hapseden, lüks tüketime, konfora odaklanan batılı insan politikadan uzaklaştı. Bu refah toplumunun bireyleri diğer insanların dertlerine duyarızlaştı. [Alexis de Tocqueville](#)'in iki asır önce öngördüğü gibi yeni bir totaliter rejime zemin oldu bu duyarızlık. (Bkz. [Liberalizmin Kara Kitabı](#)) Hitler'in üstün ırk(!) modeli, Stalin'in, Mao'nun komünist partizanları vardı. Tektipleştirilmişti insanlar; korkuyla, polis baskısıyla vicdanları susturulmuştu. Robot gibilerdi. Batı'nın refah toplumunda ise insan "tüketici" kalıbında eritildi. Bir isteme makinesi haline getirildi.

Reklâm afişlerini, film ve sloganlarını biraz inceleyenler 1930'ların totaliter propagandasıyla bizim reklâmlarımız arasındaki ürkütücü benzerliği görebilir. Bolluk içinde yaşanmakta olan bu baskı korkarım kelimelerin kaybı ile başladı. Adına ne dersek diyelim, özgür irade, hürriyet, özgürlük... İnsan'ı hayvandan ve makinelerden ayıran yegâne vasfı kayboldu. Zira [hayvan serbesttir \(liberty\) ama insan özgürdür \(freedom\)](#). Bu kelime zihinlerimizde hakiki mânâsından koptu, hayvanî bir özellik olan serbestlik ile insan'a has olan Özgürlük'ü birbirine karıştırdık:

"...Özgürlük kavramını zenginlerin alıp satma serbestliğine, tilkinin kümesteki "özgürlüğüne" eşitledi liberaller. Ama bu hayvanî özgürlükten başka bir de insanî özgürlük var. Gözden kaçırmayalım derim.

Özgürlük serbestlik değildir. Maddî çıkarlarımıza uygun olsa bile bazı şeyleri sırf "yanlış olduğu için" reddedebilmektir özgürlük. Vicdanın sesini duyup patrona, topluma, devlete kafa tutabilmektir. İşkence yapması emredilen bir polis amirine ve kanunlara direnebilirse özgürdür. Çünkü "teknik" olarak mümkün olan şeyi yapmakta serbestiz, en az hayvanlar kadar. Devlet evlerimizi, telefonlarımızı dinlemekte serbest. Biz çevreyi kirletmekte serbestiz. Silah üreten firmaların hisse senetlerini satın alıp savaşlara ortak olmakta serbestiz.

*Bir insan için özgürlük canının her istediğini yapmak değil daha “yüce” değerler uğruna “alçak” değerlerden vaz geçebilmek olmalıdır. Soljenitsin’in deyişiyle **“başkalarının mutluluğu için kendi arzularına sınır koymak...”** Mutlaka çok büyük fedakârlıklar aramaya gerek yok...” ([Ticarî bir mal olarak “Adalet”](#))*

Dipnotlar

1° Sermaya piyasalarında büyük aktörlerin yatırım kararları ve/veya tahminleri sadece “bilgi” değildir. Kendini gerçekleştiren birer kehânettir. Meselâ Georges Soros’un Fransız frangına karşı spekülasyon yaptığı, bu yolla tek başına Fransa’da enflasyonu körüklediği yılları hatırlayın. Bir merkez bankası müdürünün sözleri ya da en büyük sanayicilerin iyimser/karamsar tahminleri de böyledir.

Banka ordudan daha tehlikelidir

Sunuş: Amerika Birleşik Devletleri'nde demokrasi son nefesini veriyor, halkın değil bankaların seçtiği liderler yönetiyor artık bu ülkeyi. Bankacılar çekirge sürüsü gibiler, geçtikleri yerde bir daha ot bitmiyor. Avrupa'ya da el atmış olan bu kravatlı barbarlar kimdir? Ne istiyorlar? Yöntemleri ve zayıf yönleri ne? Türkiye kendisini savunabilir mi? Bu yazı dizisinde bunları ele alacağız. (MY)

"Yakın gelecekte ülkemi tehdit edecek bir kriz görüyorum. Büyük şirketlerin tahta oturduğu, yolsuzluğun iktidara sirayet ettiği, bütün paranın bir azınlıkta toplandığı bir kriz bu ve cumhuriyet yıkılıyor. Bu kadar büyük bir endişeyi savaşın ortasında bile hissetmemiştim. (Abraham Lincoln, ABD'nin 16cı başkanı)

"İnanıyorum ki bankalar sınırlarımızı tehdit eden ordulardan daha tehlikelidir [...] Fonlama adı altında gelecek kuşakların ödeyeceği harcamaları yapmak büyük çapta istikbal dolandırıcılığından başka bir şey değildir [...] Kâğıt paranın bir değeri yoktur, o paranın hayaletidir, kendisi değildir" (Thomas Jefferson, ABD'nin 3cü başkanı)

Ekonomik kriz: Kaza mı soygun mu?

Bilmem hatırlar mısınız, bundan 20 sene önce Batı'da hayat fena değildi. Para vardı, bankalar kolaylıkla kredi veriyordu. Evet, işsizlik yükselmekte idi ama olsundu. Tüketim kredileri tüketimi körüklüyor, yatırım kredileri sanayicilerin işini kolaylaştırıyordu...

Siyasetçiler de memnundu zira GSMH hızla yükseliyordu ABD, Fransa, Almanya... 1980'li yıllardaki bu bolluk garip bir ideolojinin güçlenmesine sebebiyet verdi: Ekonomik faaliyetler hukukun dışında tutulmalıydı. Bu anlayışa göre kanun, polis, mahkeme gibi "lüzumsuz" şeyler ekonomiyi yavaşlatıyor, insanların zenginleşmesine engel oluyordu. **"Deregulation / liberalisation"** gibi etiketlerle özel bankaların faaliyetleri giderek kanun dışı bir zemine kaydı. Eskiden "suç" sayılan fiiller serbest bırakıldı. Shadow banking, bilanço dışı işlemler, CDO gibi teminatsız sigorta faaliyetleri... Batı'da Adalet'in içi boşalıyor, bu kavram yerini bir tür racona bırakıyordu.

Sonra ne olduysa, birden bir **"PAAAT!"** sesi duyuldu. Eğlence bitmişti. Çılgınca dans eden Amerikalılar ve Avrupalılar ışıkları yaktılar. Hemen herkesin cüzdanı, mücevherleri çalınmıştı. Bazıları donlarına kadar soyulmuştu. Fakat yavuz hırsız ev sahibini bastırdı: Hırsızlar kaçmak yerine salonda baş köşeye oturdular ve soydukları insanlara emirler yağdırıyorlar şimdi. ABD'de ve Avrupa Birliği'nde hazine ve ekonomiden sorumlu bakanlıklar ve borsalar bankacılar tarafından yönetiliyor. Atina, Madrid ve Roma'daki örneklerde gördüğümüz gibi halkın seçtiği liderler değil bankaların tercihleri yönetiyor ulus-devletleri. Gücünü Ulus'tan alan, yetkisi Ulus ve Vatan ile sınırlı olan devletler küresel güçlerle dans edemiyor. Sorunlar küresel, çözümler ise (sadece) ulusal. Demokrasi namına hâlâ kaldı mı bir şeyler? Halkın iradesi ara sıra siyaset üzerine etki edecekse bile artık bu etki finans sektörünü rahatsız etmeyecek bir çerçeve içinde kalacak.

Serbest piyasa iyidir, başıboş piyasa kötüdür

Eve hırsız girdiğini hemen fark etmezsiniz. Her sabah olduğu gibi uyanırsınız önce. Bazı şeyler yerinde yoktur. Sokak kapısı açıktır. Bir şeyler "normal" değildir. Jetonunuz düşene kadar belli bir vakit geçer. ABD ve AB'de halkların parası ütüldü. Daha da acısı rejim değişti. Özgürlükler ütüldü. Ama yavaş yavaş uyanıyor Batı. Nasıl oldu bütün bunlar? Neden önlem alınmadı? Ulus-devlet uyuyor muydu?

Öncelikle meşru borsa işlemleri ile spekülasyon hisse alım satımı arasına bir çizgi çekelim: Sermaye piyasasında kâr edeceğini umduğunuz bir firmanın hisse senedini satın alıyorsunuz. Kâr ve zarara ortakısınız. Bunda bir sorun yok. Eğer riski azaltmak isterseniz çok sayıda hisse senedi içeren portföyleri de alabilirsiniz. Böylece bütün yumurtalarınızı aynı sepete koymazsınız.

İkinci bir "piyasa" düşünün ki firmaların kâr ya da zarar etmesi önemli değil, herkesle birlikte hareket ederek hisseleri alıp satıyorsunuz. Bir tür kumarhane. Arkanızdan gelen, sizden daha iyimser yatırımcılar (=oyuncular) olduğu müddetçe fiyatlar yükseliyor. Öyleki hisse senetleri gerçek değerlerinin çok üzerinde alıcı buluyor. Aman sesinizi çıkarmayın, yolunacak yeni kazlar bulduk, korkutmayın onları! Evet, bu kumarhane-piyasada siz aldığınız fiatın çok üzerinde satabiliyorsunuz. Birkaç gün ya da haftalığına ortak olduğunuz firma binlerce insanı işten atıyor, fabrika kapatıyor, yıl sonunda zarar edeceğini açıklıyor ama yine de hisse senetleri yükselmeye devam ediyor. Çünkü talep var, kazlar sağolsun.

Dikkat edin, iki piyasa arasında ciddi fark var: Birinci piyasa sanayicilerin ihtiyaç duydukları parayı küçük yatırımcıdan toplayabilmesi için kurulmuş rasyonel bir sistem. Riskler, teminatlar ve sorumlular belli. Dolaşan para miktarı ile ekonominin gerçek büyüklüğü arasında normal bir ilişki var. Kötü idare edilen firmalar yıl sonunda vaad ettikleri kârı dağıtamadıkları için piyasada (yatırımcıların gözünde) değer kaybediyorlar. Gerekli bilgileri toplamayan "kötü" yatırımcı da "kötü" patron gibi zarar ediyor. Kazanç, bilgi, kâr ve risk arasında meşru ilişkiler var.

Kumarhane-piyasalarda ise sürekli artan bir bilgi kirliliği görüyorsunuz. Sağlam gözüken firmalar bir gecede batabiliyor. "Sağlam" ulusal ekonomilerin saygın bankaları vergi cennetlerinde bilanço dışı işlemler yapıyorlar. Kanunî kontrollerden uzak yapılan bu işlemlerin hacmi bankanın meşru iş hacminin çok üzerine, yasal olarak bloke edilen provizyonun yüzlerce kat üzerine çıkabiliyor . (Bkz.

Amerikan sigorta şirketi AIG) Haliyle bu gayrı meşru sahadaki dalgalanmalar bankaları batırıyor. Almanlar, İsveçliler, İngilizler yaşlılık günleri için kenara koydukları paraları bir gecede kaybediyorlar. Borsanın önünden bile geçmemiş insanlar borsa yüzünden fakirleşiyor. Yatırımcılara yön veren aracı kuruluşlar kendi müşterilerini de kazıklıyorlar bir yandan. Sadece devlet tahvili gibi “MUTLAK” güvenilir yatırım araçlarına verilen “AAA” notu nedense aşırı riskli emlak kredisi sigortalarına verilmiş bu sefer. (Bkz. Goldman Sachs, Abacus, Moody’s ve Fitch) Risk gerçekleşiyor. ABD’de ve Batı Avrupa’da bazen belediyeler bazen de koca koca devletler borçlarını ödeyemez hale geliyorlar. Bankaların birbine dahi güveni kalmayınca krediler, yatırımlar ve dış ticaret felç. İşin belki en acı tarafı bütün bunların sorumlusu olan bir avuç bankacı hapse atılmıyor. Bunun yerine yüksek primlerle ödüllendiriliyorlar. Göstermelik para cezaları veriliyor ama bunlar da söz konusu firmaların bir iki haftalık kârlarına eşdeğer.

Bu kumarhane-piyasaların gerçekten var olmasını mümkün kılan neydi peki? Öyle ya, zincirleme olayları, ara sebepleri okuyan biri **“iyi ama insanları aldatmak neden yasak değil? Devlet neden önlem almadı?”** diye sorabilir. Bu yasaklar eskiden vardı, 1929 krizinden sonra konmuştu. Zira Amerikalılar serbest piyasa ile başboş piyasa arasındaki farkı öğrenmek için ağır bir bedel ödemişlerdi. Riskli finansal faaliyetler mevduat bankacılığından ayrı tutuluyordu meselâ. Vergi cennetlerindeki operasyonlar daha çok vergi kaçırıcıları, teröristleri vs kapsıyordu. “Gölgedeki” işlem hacmi marjinal sayılabilirdi. Özel bankaların aldıkları riskler merkez bankalarındaki teminat miktarıyla orantılıydı. Bu sebeple **“sadece muz cumhuriyetlerinde banka batar”** diye bir inanış hakimdi, doğrudu da. Nitekim 2001’deki krizde batan Türk bankaları ve hortumcular T.C.’nin o devirde adam gibi bir devlet olmadığını bütün dünyaya ilân etti.

Liberal yalanlar ve ekonomik gerçekler

Ekonomik kriz kendi kendine çıkmaz, çıkar-T-ılır!

1980'lere gelindiğinde Sovyet Rusya'da Komünizmin çöküşü ideolojik bir boşluk doğurdu. Batılılar **serbest piyasa + demokrasi** formülünün mükemmel bir toplum için TEK YOL olduğuna iman ettiler. Bu inanç sisteminin peygamberleri de vardı tabi: Fukuyama (Tarihin sonu) ve Friedman (Dünya Düz) ... Hatta sahte nobel ödülleri bile ihdas edildi. Nobel Komitesi tarafından değil, Alfred Nobel'in anısına Norveç Kraliyet Bankası tarafından verilen sosyal bilimler ödülleri idi bunlar. Ama yutuyoruz, yutturuyorlar. Bu sahte Nobel ödülleri ile liberalizm bilimselleşiyordu, başka yol yoktu, alternatif yoktu, yersen! Yiyoruz. Liberalizm rengârenk bir düşünce geleneği olmaktan çıktı, giderek totaliter bir ideolojiye benzemeye başladı:

- Tek değer paradır,
- Sermaye piyasası halkın, millet meclislerinin ve anayasa mahkemelerinin üzerinde bir karar merciidir,
- Finans sektörü kendini kontrol eder, kanuna gerek yok,
- Vatandaş yoktur, müşteri vardır,
- Hak sahibi yoktur, sermaye sahibi vardır,
- İhtiyaç yoktur, talep vardır, Amerikan doları cinsinden ifade edilemeyen değerler değersizdir,
- Her şey alınıp satılabilir, tabiat, gelenekler, vatan sevgisi...

Bu değerlerin liberal düşünce geleneğine nasıl eklendiğini, Smith, Mandeville, John Stuart Mill, Hayek, Friedman, Popper, Berlin, Mises, Rothbard gibi liberallerin bu değerlere nasıl sahip çıktığını görmek için iki e-kitap okunabilir:

1. [Liberalizmin kara kitabı](#)
2. [Liberalizm demokrasiyi sustururunca – Özgür ol! Bu bir emirdir!](#)

Fakirleri biraz daha sıkı su çıkar mı?

1900'lerden itibaren ABD'de faaliyet gösteren ekonomik bir aktör var: Savings & Loans. Aile babalarının para biriktirmesini sağlayan, emlak kredisi, yaşlılık sigortası vb işlerine bakan bir tür kooperatif veya emekli sandığı diyelim. Üyelerin, borç alan ve verenlerin yönetiminde oy hakkı var. 1980'li yıllara kadar da bu böyle. Diğer bütün ekonomik faaliyetler gibi Savings & Loans da kanunlara tabi.

Fakat liberal ideolojinin yer ettiği 1980 sonrasında garip bir propaganda başlıyor ABD'de. Hem demokratlar hem de cumhuriyetçiler bir ağızdan haykırıyorlar: **"İrki, etnik kökeni ne olursa olsun, hatta isterse işsiz veya bedensel engelli olsun, isterse çok yaşlı olsun herkesin ev satın almaya (to buy) hakkı vardır"**. Tahmin edersiniz ki bazı kategorilerdeki insanların, düzenli bir geliri olmayanların kredi alması kolay değil. Ama bu konu hassaslaşıyor, siyasî bir argüman, bir seçim sloganı oluyor. İnsanlar **"fakirlerin ev sahibi olma hakkı"** diyorlar artık. Elbette temiz, düzgün bir barınak herkesin hakkı ama burada hak ve güç kavramları arasında bir karışıklık var: Maddî olarak şu veya bu evi satın alma gücüne sahip olmak ile o güce sahip zenci, beyaz, kadın, erkek, Müslüman, Yahudi vs vatandaşların kanunen engellenmesi aynı şey değil. Parası olsun ya da olmasın herkese aynı malı / hizmeti vermek istediğinizde bir değer boşluğu oluşur. Bunu devlet kendi imkânlarıyla doldurabilir: Toplu konut yapar, fakirlere sübvansiyon ile ucuza, hatta bedava verebilir. Amerikalı bankacılar daha acayip bir şey yapıyorlar, o değer boşluğunu yani fakirlerin ödemesi mümkün olmayan kredileri daha da fakir olan insanları kandırarak finanse ediyorlar. Böylece işsiz, sermayesiz insanları kandırarak emlak piyasasına çekiyorlar, ev talebi (yapay olarak) yükseliyor. Nasıl oldu da o kadar ekonomist, siyasetçi, gazeteci bu girdabı görmedi? Bir muamma. Bu dönemde Amerikan kamuoyunun medya ve bazı düşünce kuruluşları vasıtasıyla manipüle edildiğinden şüpheleniyorum, araştırmak lâzım.

Neyse. Bu **"fakirlerin ev sahibi olma hakkı"** 1990'lara doğru iyice kabul görüyor zihinlerde. Buna paralel olarak finans sektörünü kanun dışına çıkarma isteği de adeta bir saplantı halinde. İşte bu ortamda "en alttakilerin" yani zencilerin, göçmenlerin, özürlü ve işsiz vatandaşların da ev sahibi yapılması bahanesiyle kanunlar gevşetiliyor. Aldığı kredileri geri ödeme imkânı olmayan bir çok insana KASITLI OLARAK kredi veriliyor. Hatalı beyannameden tutun da sahte imzalara, kara para aklamaya kadar her haltın yendiği acayip bir vurgun dalgası. Tabi sonunda risk gerçekleşiyor, Savings & Loans olarak bildiğimiz 3234 emekli sandığından 747 tanesi batıyor. Amerikan tarihinde görülmemiş bir olay. San Diego, Los Angeles... Bu "küçük" tsunami San Francisco'ya kadar geliyor. Oregon ve Washington direniyor, spekülasyon daha zayıf buralarda. Devlet batan sandıkları kurtarıyor. Amerikan halkına maliyeti: 125 milyar dolar!

Küçük tsunami dedik zira 1990'larda tavan yapan bu emlak krizi sanki 2008'dekinin bir provasası gibi. İkinci emlak krizinden önce başka bir vurgun geliyor tabi çünkü 2000'lerde kumarhane-piyasa emlaktan farklı bir sektör bulmuştu: Yazılım endüstrisi ve internet. Microsoft gibi gerçekten ekonomik değer üreten aktörlerin yanında çok sayıda genç firma borsaya girdi. Bunların çoğu bırakın kâr etmeyi daha tek bir kuruşluk satış bile yapmamışlardı. Ama finans uzmanı(!) basın sayesinde borsaya girer girmez hisse senetleri yılda ortalama %180 değer kazanıyordu. **Goldman Sachs o yıl 18 genç firmayı borsaya soktu, bunlardan 14 tanesi zarar eden firmalardı. Bir yıl sonra hâlâ zarar ediyorlardı ama**

hisse senetleri %300 değer kazanmıştı. Tabi bir takım makro faktörlerin de katkısı oldu: Dolar ve Yen'in bolluğu, OECD ülkelerinin iletişim sektörlerini rekabete açması, internetin halka yayılması, 2000 yılında bilgisayarların bozulacağı korkusu... Bütün bunlar spekülasyonu kolaylaştıran faktörlerdi.

Bu dönemde borsaya giren genç firmaların müşterileri de yoktu ama ikna ettikleri yatırımcıların verdikleri milyonlarca doları kullandılar. Yeni gelen yatırımcıların parasıyla kendilerine yüksek maaşlar ve eski yatırımcılara (güya) kâr payı dağıttılar. Yeni gelenlerin sayısı eskilerden fazla olduğu müddetçe mesele yoktu, görüyorsunuz, özünde dolandırıcılık hep aynı.

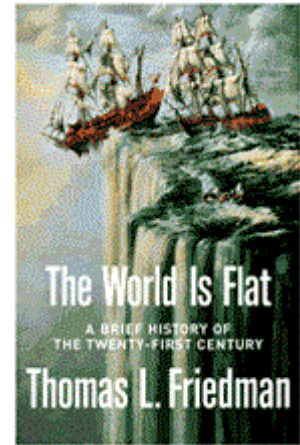
2000 – 2005 arasında balon patladı. Balonu şişirenler parayı toplayıp kaçtılar. AOL Time Warner 100 milyar \$, Nortel 19 milyar \$, Vivendi 16 milyar \$, Alcatel, Lucent, Cisco firmalarının her biri 3-4 milyar \$... Fakat en çarpıcı Enron'un batmasıydı, 85 milyar dolar buharlaştı bir anda. Muhasebe doğru dürüst tutulmamıştı, rakamlar devletten saklanmıştı, kontrol eden firmalar da suç ortağı idiler. Worldcom ise 4 milyar dolarlık harcamayı "yatırım" olarak gösterdi. Bütün bunlar kredi derecelendirme kuruluşlarının ve benzeri "uzmanların" gözünden kaçmıştı (?) hep. Kim kaybetti peki bu paraları? Küçük tasarrufçular tabi. Bir de ENRON'da yıllarca çalışmış, emekliliğini kazanmış garibanlar bir anda gelirsiz, maaşsız kalakaldılar. **(Grafik: NASDAQ endeksi, 1999 – 2000 dönemine dikkat)**

Küresel Emlâk Krizi Nasıl Başlatılır?

Yüzbinlerce insana asla ödeyemeyecekleri evler için kredi verildi. Fakat bankalar için endişe edecek bir şey yoktu, kredi ödenmemesi halinde oturanlar evden atılacak, ev bankaya devredilecekti. 2006'ya gelindiğinde emlak krizinin patlamasına çok az kalmıştı ve imzalanan yüzbinlerce kredi dosyasının yaklaşık yarısı doldurulmamıştı bile. Amerikalılar bunlara "no doc loans" diyorlardı!

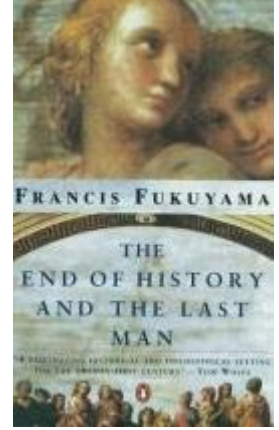
Her yeni kredi alan öncekilerden daha fakirdi fakat yapay olarak üretilen bu ev talebi sayesinde ev fiyatları yükseliyordu. Bu spekülasyon tam bir fakir tuzağıydı. Meselâ 100.000 dolar kredi ile ev almış birisine banka telefon edip **"evinizin fiyatı yükseldi, 120.000 dolar ediyor, 20.000 dolar daha kredi kullanabilirsiniz"** diyordu. İlk kredinin faizlerini dahi ödeyemeyecek durumdaki fakirler bu parayla kredi taksitlerini ödemeye çalışıyorlardı. Bankacılar bu fakir tuzağına iki "komik" isim bulmuşlardı: Birincisi NINJA kredi idi: No Income, No Job, no Assets (gelir yok, iş yok, ana para yok). İkinci isim ise "neutron kredi": Binalara zarar vermeden insanları yok eden bir bomba gibi fakirleri sokağa atıp evlerini ellerinden haciz yoluyla alacaklardı çünkü.

Peki bu batırılan emlak kredileri neden emlak sektörüyle ya da bu sahada risk alan bir kaç banka ile sınırlı kalmadı? Önce bankacılık sektörü ardından bütün Amerikan ekonomisi ve en nihayetinde dünya ekonomisi sarsıldı?

2008'den beri ekonomistler karmaşık ve uzun açıklamalarla kafamızı karıştırıyorlar ama gerçek çok daha basit. Tek bir sorun var: Eğer gerçekler ortaya çıkarsa batan bankaları kurtarmak için harcanan trilyon dolarların hesabını kimse veremez. ABD ve Avrupa hükümetleri halklarına **"kusura bakmayın, biz fakirden alıp zengine verdik, sizin verdiğiniz vergileri kriz çıkaran bankalara peşkeş çektik"** demek zorunda kalacaklar.

Tekrar krizin hızla büyüme ve dünyaya sirayet etme sebebine dönecek olursak... Goldman Sachs gibi büyük bankalar krizi başlatan bu riskli emlak kredilerini finansal risk sigortası denebilecek ürünlere kattılar: CDO – [Cash Collateralized debt obligation](#). Farklı risk seviyelerine göre yapılandırılan bu ürün özünde bir sahtekârlık içermiyor ama meslekten olmayanların gerçek riski ölçmesi, doğru fiyatı kestirmesi imkânsız. Yani bilgide bir asimetri var, şeffaflık yok. Serbest piyasanın en temel ilkelerinden biri çiğneniyor. Üstelik kur riski gibi meşru ürünlerin yanında ne işe yaradığını kimsenin açıklayamadığı karmaşık ürünler aşırı iyimserlik ve panik ortamı hazırlıyor yani spekülasyon kolaylaşıyor.

Uzman olmadığınız bir sahada nasıl karar verirsiniz? Doktor ya da avukata işiniz düştüğünde kuzu gibi olursunuz değil mi? **"Filan ilacı iç, şunu ye, bunu yeme... Peki doktor, emredersin!"** Başka yolu yok zaten, karnı ağrıyan herkes gidip 8 sene tıp okuyacak değil ya. Finans sektörünün doktorları da kredi derecelendirme kuruluşları. Filan ürüne, firmaya hatta koca bir ülkeye "AAA" veriyor, ertesi sene notunu kırıyor. Neye göre? Belli değil. Bir bakıyorsunuz Tayland'da darbe olmuş ama kredi notu Norveç ile aynı. Soruyorsunuz, **"usta ne ayak?"** Adam hemen cevabı yapıyor: **"Sen sus, bre cahil! ekonomiden ne anlarsın?"** Kısacası rasyonel bir yatırım piyasası şeffaflığını yitirdiğinde sadece "uzman" hırsızların söz geçirdiği bir kumarhane-piyasa haline geliyor.

İkinci ve daha büyük sorun var: Bu isli, sisli, pis puslu ortamın ruhban sınıfı olan kredi derecelendirme kuruluşları. Kim veriyor paralarını devlet mi? Hayır. Ürün kalitesini "ölçtükleri" bankalar! **Yanlış okumadınız, finansal ürünlerin riskini ölçen kredi derecelendirme kuruluşlarının kazancı ürünü ölçülen bankalardan geliyor.** Yani bir banka kendi ürünlerine "A" veya "B" gibi not veren firmalara doğrudan para ödüyor. Üstelik bu ürünlerin oluşturulmasında da derecelendirme kuruluşları aktif rol oynuyorlar. Hakim, savcı ve sanık aynı kişi! Özetle Amerika Birleşik Devletleri'nde ciğer kediye emanet edilmiştir. Kedi ciğeri yedi...

Üçüncü sorun ise söz konusu CDO'ların piyasa dışı işlem görmesi, teknik deyimle OTC – Over The Counter. İki finansal aktör anlaşıyorlar, işlemler kamu kuruluşlarınca kontrol edilmiyor. Edilse bile kısıtlar, yaptırımlar borsadaki kadar değil. Ayrıca bilanço dışı kayıt sebebiyle bir bankanın aldığı riskler diğer bankalarca bilinmiyor. Dahası ulusal sınırlar dışında kalan "şubeler" var. Meselâ Alman bankalarının İrlanda'daki faaliyetleri Alman borsa denetiminden de kaçmıştı tamamen. Krizden sonra bir de bankalar arası güven krizi yaşandı. Kimse komşusunun sağlığından emin olamıyordu.

2008'te tavan yapan krizin ve doğurduğu güven eksikliğinin son bulduğu söylenemez tabi. Zira krizi mümkün kılan "hatalar" analiz edilmedi, haliyle gerekli yasal önlemler de alınmadı. Bu endişeli ortamı bahane eden FED başkanı Bernanke piyasaya her ay fazladan 40 milyar dolar süreceğini açıkladı 2012 eylülünde. Aslında yeni bir şey değil, FED 2008'den beri 2340 milyar \$ yani iki buçuk trilyon dolar enjekte etmiş! ABD'nin yıllık GSMH seviyesinin 15 trilyon \$ olduğunu düşünürsek bu kararın vehameti daha iyi anlaşılır sanırım. Bernanke'nin savunmasına göre (teorik olarak) para

bolluğu sayesinde piyasaları hareketlendirmesi, yatırımlara ivme kazandırması hedefleniyor. Fakat bu karar korkarım yeni ve daha büyük bir krize zemin hazırlıyor. Ama bu ayrı bir konu. Paranoyak mı geldi size? [Geçen bölümden hatırlayın](#): **Banka görüldüğü gibi değildir. Banka ordudan daha tehlikelidir!**

Özel banka isen kârlar senin, zarar halkındır

“... Beyler! Bankaların Birleşik Devletler’deki faaliyetlerini yakından biliyorum. İçeride adamlarım var ve sizi gözlüyorum uzun zamandır. Bankanın parasıyla spekülasyon yaptığınızdan, halkın ekmeği ile oynadığınızdan eminim. Kâr edince aranızda paylaştınız, zarar edince yükü bankaya yıktınız. Bana diyorsunuz ki bankayı kapatırsam on bin aile perişan olur. Doğru olabilir ama günah sizin. Eğer sizi kendi halinize bırakırsam elli bin aile perişan olur ve günahı da benim boynuma. Sizler birer hırsız, birer zehirli yılan gibisiniz. Sizi kovmaya kararlıyım ve (yumruğunu masaya vurur)Tanrı’nın yardımıyla yapacağım bunu.” (Andrew Jackson, ABD’nin 7ci başkanı – 1834, [Philadelphia Vatandaş Komitesi tutanakları](#)-)

Kârları özelleştirmek, zararları kamulaştırmak konusunda uzman olan bu zehirli yılanları kovacak bir Andrew Jackson ya da Thomas Jefferson yok bugün Amerika’da. Tabi 1800’lere kıyasla yatırım araçları çok gelişti, para hareketleri hızlandı ve küreselleşti. Bugün zehirli yılanların çalışma yöntemleri de daha bir sinsî, daha bir cilalı.

Fakat temel sorun aynı: **Özel bankalar işlerine gelince özel, gelmeyince kamu kuruluşu gibi davranıyorlar.** Çünkü “Özel” de olsa bir bankanın iflası bakkal dükkânı veya tuğla fabrikası iflası gibi değil. Ulusal-devlet devreye giriyor, halkın vergileriyle banka kurtarılıyor ama sağlık, eğitim, güvenlik gibi hizmetlere para kalmıyor. İşler yolunda iken, ekonomi büyürken bankalar “özel ve enternasyonal”. Yaptıkları kârı kimseye koklatmıyorlar. Ama kriz dönemlerinde hepsi “ulusal” olup çıkıyor. **“Bizi kurtarmazsanız kriz büyür, sizi de yutar”** diyerek şantaj yapıyorlar. Yani **kârları özelleştirip, zararları kamulaştırıyorlar.** Demek ki devletin ve halkın bankalar üzerinde daha fazla söz hakkı olması gereklidir ve meşrudur. Riskleri halkla paylaştıkları müddetçe bankalar “özel sektör” sayılamazlar. İsterseniz geçen bölümde bahsettiğimiz OTC (Over The Counter) işlemleri ele alalım... Tahmin edersiniz ki OTC operasyonlar marjinal kaldığı müddetçe **“eh iki banka aralarında anlaşmış,**

“şu şu riskleri transfer ediyorlar” diyebiliriz. Ama bankaların teminat kapasitelerinin çok üzerindeki bir seviyede risk transferi oluyorsa devletin finansal sağlığıyla, halkın ekmeğiyle oynandığını söylemek icab etmez mi?

“Teminat kapasitesinin üzerinde” derken neyi kasdediyoruz? Meselâ krizden önce risk provizyonları 2 milyar dolar olan Amerikan sigorta firması AIG’ye bakın. Battığı zaman Amerikan halkının 85 milyar dolar parası kullanıldı. Nasıl oldu da 2 milyar dolarlık provizyon gerçekleşen riskleri karşılamadı? Nükleer bir patlama ya da dev bir meteor gibi beklenmedik bir kaza mı oldu? Hayır. Daha basit.

AIG riskli emlak kredilerini sigorta ederek kapasitesinin 400 ila 800 katı büyüklüğünde YÜKSEK risk aldı. Bu risk alış iki kere sorunluysa. Çünkü miktarın aşırı ve (bizce) gayri ahlâkî derecede yüksek olmasına ek olarak, alınan risklerin gerçekleşme ihtimalleri de çok YÜKSEK, hatta %100’e yakın idi. Önce firmanın kârı 4’e katlandı, traderları milyoner oldular. Bu tür risk transferlerinde kontrol rolü oynaması gereken FED ve SEC devre dışında kaldı. AIG bu yüksek riskleri başka risklerle birleştirerek dönüştürdü, (bizce) gizledi ve menkul kıymetleştirme yoluyla yeni finansal ürünler sürdü piyasaya. Bu saklambaç oyununa AIG’nin müşterisi olduğu kredi derecelendirme kuruluşları da yardım ettiler. Türev ürünler içeren, bilanço dışı işlem gören ve yüksek risk arz eden kompozit portföylerin %90’ı AAA notuyla kamufle edildi. Yani bu “uzmanlar” dünyanın en riskli ürünlerini aldılar, G8 ülkeleri tarafından devlet garantisiyle satılan en güvenli finansal ürünlerle aynı kefeye koydular, onlarla eşdeğer-miş gibi gösterdiler!

İflas etmeden sadece bir kaç gün önce AIG’nin notu da AAA idi. **İflas etmeden önce** Lehman Brothers’ın notu AAA idi. **İflas etmeden önce** Fannie Mae –Freddie Mac’in notu AAA idi. Bu apaçık bir suç ortaklığıydı. Ama bankacılar gibi derecelendirme kuruluşları da krizden sonra cezalandırılmadılar. FED 16 eylül 2008’de kendini batıran AIG’yi iflastan kurtarmak için tam 85 milyar dolar enjekte etti. Oysa 2005’te 200.000’den fazla ailenin evsiz kaldığı Katrina kasırgasından sonra hükümet tarafından vaad edilen yardım sadece 11 milyar dolardı.

Kravatlı eşkiyalar çok kolay hareket edebildiler. Çünkü borsayı çok iyi bilenlerin bile anlayamayacağı bir piyasa(?) çıkmıştı ortaya. Karmaşık ve yüksek riskli ürünler bir sis bulutu teşkil ediyordu. Bu puslu havada bir radar gibi, TARAFSIZCA yol göstermesi gereken/umulan kredi derecelendirme kuruluşları ise batmakta olan bankalara AAA notu vererek yatırımcıları kandırdılar. Özetle şeffaflık daha da azalmıştı. Ev kredisini **kesinlikle** ödeyemeyecek olan yüzbinlerce garibanın teşkil ettiği devasa kredi riski rakamların, istatistiklerin, kredi notlarının arkasına gizlenmiş oldu. Riskin miktarı, gerçekleşme ihtimali, teminatların arkasındaki güvenceler... Bunlar bir sis bulutu içinde kalmıştı. Avrupa’daki emekli sandıklarına, belediyelere, vakıflara satıldı bu ürünler ve böylece krizin küreselleşmesi için gerekli son taşlar da döşendi.

Neticede 1980’den itibaren para piyasaları giderek kumarhaneye dönüşüyordu. Finans sektörü hukukun dışında/üstünde idi artık. Hükümetlerin denetimi dışında kalan alt kuruluşlar, bilanço dışı işlemler, gayri ahlâkî kredi derecelendirme, şeffaflığın tamamen ortadan kalkması, müşterilerine açıkça yalan söyleyerek onları iflasa sürükleyen bankalar... [Basel Committee on Banking Supervision’in raporuna](http://www.baselcommittee.org) göre 2008 krizinden önce OTC (piyasa dışı) türev ürünler piyasasında cari işlemler 650 trilyon doları buldu. Bu rakam o yılki dünya ekonomisinin tam 10 katıydı! Bir başka deyişle palavra ticareti mal ve hizmet ticaretini fena halde sollamıştı.

Katil öldürdüğü kişinin malına mirasçı olunca

“Krizden önce demokratik Batılı ülkelerde bir hükümetin yeniden seçilme ihtimali %65 idi. Krizden sonra bu ihtimal ikiye bölünerek %30'lara indi. Siyaset ticaret karşısında meşruiyet kaybına uğradı.”

(Pascal Lamy, WTO Genel Müdürü)

Yatırım bankası Goldman Sachs müşterilerini emlak sektörüne yatırım yapmaya teşvik ediyordu. Fakat aynı zamanda kendi tasarımı olan “Abacus” adında bir finansal ürün sayesinde emlak sektörünün çöküşüne oynadı. Goldman Sachs’a güvenerek emlak sektörüne yatırım yapanlar milyonlarını kaybettiler. Banka suçlandı, 15 Temmuz 2010’da 550 milyon ceza ödeyerek çalışanlarını akladı. 550 milyon dolar Goldman Sachs’ın iki haftalık kârı idi... Ya da 2009’da dağıttığı primlerin %3’ü diyelim!

Siyasî güce bu kadar kolay nanik yapabilmesini neye borçlu Goldman Sachs? Rüşvet ya da adam kayırmanın çok ötesinde bir durum ile karşı karşıyayız: Katil artık öldürdüğü kişinin malına mirasçı olabiliyor çünkü Amerikalılar kamu ile özel sektör arasında akraba evliliğine mücadele ediyorlar. Nasıl yapılıyor? Goldman Sachs’ın üst kademe yöneticilerinin mutlaka siyasî bir kariyeri oluyor. Amerika Birleşik Devletleri’nde kilit noktalarda oturanlar (başkan yardımcısı, hazine bakanı, borsa denetim kurulu başkanı, vs) ise Goldman Sachs’ta daha önce müdürlük yapmış kimseler.

Goldman Sachs sıradan bir banka değil. Yunanistan’ın kamu borçlarını kamufle edip avro bölgesine dahil olmasını sağlayan uzmanlar Goldman Sachs’ta çalışıyorlar meselâ. Aynı Goldman Sachs Yunanistan’ın borcuna karşı spekülasyon yapıyor aynı dönemde. Bazı bilgileri “vakitsizce” basına sızdırıp Yunanistan krizini başlatan ve bu ülkenin daha da dibe batmasını sağlayanlar yine onlar. Yapay olarak petrol fiyatını yükselten, kendi ürettikleri kriz esnasında kâr etmeye devam eden yine Goldman Sachs.

İyi aile bankasından köpek balığına

Bavyeralı bir Yahudi olan Marcus Goldman kurmuş bu bankayı, sene 1869, kısa bir süre sonra damadı Samuel Sachs da katılmış. Kısa vadeli borç hisseleri alıp satmışlar, dönemin finans devleri bunları pek ciddiye almamış. İkinci dünya savaşından sonra yükselen bir Goldman Sachs görüyoruz, özellikle otomobil firması Ford’un borsaya girişinde önemli bir rol oynuyorlar. Dürüst, sistemli çalışan bir ekip

olarak ünleniyorlar, Amerikan finans sektöründe giderek yerlerini sağlamlaştırıyorlar. “Yavaş yavaş acele etmek” konusunda o kadar uzmanlar ki “kaplumbağa” adı takılıyor Goldman Sachs’a. Rakiplerinin aksine gösterişli harcamalardan kaçıyorlar. Hızlı ve yüksek kâr peşinde değiller, tersine müşteriye hizmet yoluyla uzun vadeyi hedefliyorlar o devirde. **“Kendi çıkarlarını müşterinin üzerinde tutanların aramızda yeri yoktur”** diyorlar, firmanın meşhur 14 ilkesinden biri bu.

Fakat bu toz pembe tablo 1980’lerde bozulmaya başlıyor. Birinci ve ikinci bölümde anlattığımız **“Deregulation / liberalisation”** dalgası ile kısa vadede daha çok kâr etme tutkusu diğer değerleri bastırıyor: Müşterinin çıkarlarını kollama, dürüstlük, şeffaflık, yasalara saygı... Tabi yasaları çiğnemek için bazı ön hazırlıklar yapılmalı: Siyasete, adalete hakim olan kilit noktalar kontrol altına alınmalı. Alınıyor da.

Eski zamanların temkinli kaplumbağasının yerini kan emici bir asalak alıyor. Ekonomik hayatı, sanayi ve finans sektörünü düzenleyen yasaların gevşediği, yerini meslek disiplin kurullarına, raconlara, geleneklere bıraktığı garip bir devir bu 1980’ler. Thatcher, Reagan, Şili’nin kanlı diktatörü Pinochet ve liberal Hayek aynı tezleri savunuyor ve uygulamaya koyuyorlar. (Bkz. [Liberalizmin Kara Kitabı](#)) Goldman Sachs işte bu dönemde kamu kuruluşlarında ya da devlet şirketlerinde genel müdür olarak çalışmış insanları yüksek maaşlarla işe alıyor. Amaç yasaların boşalttığı sahayı doldurmak, ulus-devletlerin meşruluk kaybına uğradığı yerlerde muktedir olmak.

Diğer bir önemli gelişme ise 1999’da Goldman Sachs’ın borsaya girmesi. Finansal disiplinin, kaplumbağa gibi temkinli olmanın lüzumu yok artık. Varsa yoksa spekülasyon. Firmanın değeri piyasada her gün, her an yeniden belirleniyor. Akılcı kararlar, sağlıklı bilançolar değil dedikodular ve panik dalgaları önemli şimdi. Yine birinci ve ikinci bölümlerde ayrıntılı olarak anlattığımız gibi rasyonel bir piyasa değil bir kumarhane-piyasa bu. Bu kumarhanede Goldman Sachs bir kaç rolü birden oynamakta:

- Bütün işlemlerden (=oyunlardan) komisyon alan krupiyeye,
- Oyunculara (şirketler hatta devletler) tavsiye ve tüyo veren “bir dost”,
- Kendisi de bahislere katılan bir oyuncu.

Goldman Sachs haliyle herkesin kartlarını biliyor. Ve insanlar ne yaparsa yapsın Goldman Sachs MUTLAKA kazanıyor. Zaten kârının en büyük kısmı da bankanın öz kaynaklarıyla yaptığı spekülasyonlardan geliyor.

Başlarken bir alarm düğmesine basmıştık, Goldman Sachs ile devlet arasında “akraba evliliği var” demiştik. İlerideki bölümlerde daha detaylı bir isim listesi vereceğiz ama bu yazıyı bitirirken bir kaç kritik koltuğa dikkat çekelim yine de:

1. **Robert Rubin**, Goldman Sachs’ın eski müdürü, Clinton tarafından kurulan Ulusal Ekonomik Konsey’in başkanı (1993-1995) ve daha sonra da yine Clinton’un ekonomi bakanı (1995-1999). Finansal faaliyetleri yasal çerçeve dışına taşıyan **“Deregulation / liberalisation”** modasının mimarlarından.
2. **Henry Paulson**, Goldman Sachs’ın eski patronlarından, 2006-2009 arası George W. Bush döneminde finans bakanı, devasa banka kurtarma operasyonlarının mucidi.

3. **M. Jon Curzine**, yine Goldman Sacs'ın eski patronlarından, 2000 yılında cepten 64 milyon dolar harcayarak New Jersey'den senatör olmuş, sonra da 2006-2010 arasında bu eyaletin valisi.
4. **Neel Kashkari**, Goldman Sacs'ın kurmaylarından, Henry Paulson'un eliyle besleyip büyüttüğü prenslerinden. Sonradan Paulson'un peşinden Amerikan hazinesine geçti, batan bankalara TARP (Troubled Asset Relief Program) kanalıyla 700 milyar dolar dağıttı!
5. **Stephen Friedman**, Goldman Sacs'ın eski patronlarından, kriz sırasında üç koltukta birden oturuyordu:
 - Goldman Sacs yönetim kurulu üyesi,
 - ABD Başkanlık istihbarat komisyonu başkanı,
 - New York Federal Rezerv başkanı.

Aslında liste uzun. Avrupalı başbakanlar, merkez bankası müdürleri, Kanada merkez bankasından Nijerya'ya (Bkz. Olusegun Olutoyin Aganga) uzanan geniş bir ağ, adeta bir mafya. Fakat Goldman Sacs sadece kendi müdürlerini siyasî yapıların başına geçirmekle yetinmiyor. Yorucu bir siyasî kariyerin ardından bu bankaya geçmek, rahat bir emeklilik hazırlamak da mümkün. Bu sayede şu anda siyasette aktif olanlar Goldman Sacs'ı üzecek, kızdıracak bir şey söylemekten, yasa vs yapmaktan uzak tutuluyor. Belli mi olur? Bir daha ki seçimleri kazanamazsanız Goldman Sacs'ın altın kaplama huzur evi servisi sizi bekliyor olabilir!

Meselâ İrlanda eski adalet bakanı **Peter Sutherland** siyasetten finansa geçen uyanıklardan. Şu an Londra'da Goldman Sacs'ta idareci.

İşte böyle. Amerika Birleşik Devletleri'nde demokrasi çöktü çöküyor. Çünkü katil öldürdüğü kişinin malına mirasçı oldu.

Yeni kriz ne zaman çıkacak?

1980’lerde serbest bırakılan finans sektörü başıboş bir eşeğin tarlayı talan etmesi gibi dünya ekonomisini talan etti. Fakat eşek burada durmayacaktı... **Arsız eşeklerden hesap sormanın imkânsız olduğu yeni bir dünya kuracaktı.** Bunun için finans sektörü iki önemli adım attı:

- Kendi adamlarını G8 ülkelerinde kilit noktalara yerleştirdi: Borsa ve bankacılık denetim kurulları, hazine bakanlıkları, merkez bankalarının müdürlükleri, bakanlar, milletvekilleri...
- Düşünce kuruluşları ve medya kanalıyla hem halkın hem de orta kalibredeki siyasetçilerin liberal ideolojiye dört elle sarılmasını sağladılar.

Meselâ Emlâk Bankacıları Derneği ([Mortgage Bankers Association](http://MortgageBankersAssociation.org)) riskli emlâk kredileri hızla dağıtılırken yani 2000-2006 yılları arasında yoğun lobi yaptı. Bu sahada finans sektörüne kanunî engel çıkmaması için 500 milyon dolar harcadı. Doğrudan dağıtılan rüşvetin pardon lobi faaliyetinin yanı sıra yandaş düşünce kuruluşlarına raporlar hazırlattı. Göçmenlere verilen riskli kredilerin engellenmesini ırkçılık gibi görünebileceğini “ispat eden” raporlardı bunlar. Her türlü adalet inisiyatifi durdurulmalıydı. Öyle de oldu.

Bütün bunlar olurken Amerikalı demokratların eli armut toplamıyordu elbette. 1998’de piyasa denetim kurulu başkanı Brooksley Born devlet denetimi dışında gerçekleşen finansal işlemlerin kontrolü için harekete geçti. Fakat FED başkanı Alan Greenspan bütün gücüyle direndi:

“ [2008 krizinin temel sebebi olan] Türev ürünlerin kontrolü faydasızdır. Bu finansal işlemler ne yaptığını bilen uzman profesyonellerce gerçekleştirilmektedir”

Zenginler ile siyasetçiler arasındaki “sapık” ilişkiler siyaset tarihi kadar eski. Zaten burada dikkat çekmek istediğim rüşvet veya yolsuzluk değil. Demokrasileri aşındıran ama tedavi edilebilir hastalıklardı bunlar. Ulus-devletin adaleti yeterliydi. Bugün yaşadığımız ise bir rejim değişikliği. Halka rağmen, onun iradesine zıt bir şekilde yapılıyor. Bu yüzden finansal bir darbeden bahsetmek yerinde olacak sanırım.

Çünkü 1960’lardan itibaren özellikle ABD’de zenginlerin siyaset üzerindeki etkisinin arttığını görüyoruz. Normal, TV ve ulusal basında boy göstermek lâzım seçilmek için. Her yeni seçimde daha fazla para lâzım. Buna bağlı olarak son yıllarda **demokrasiden zenginokrasiye bir dönüşüm** var. Amerikan Yüce Mahkemesi (Supreme Court of the United States) 2010’da [devrim niteliğinde bir karar verdi](#). (Bkz. *Citizens United v. Federal Election Commission*)

Siyasi partilere kişilerce veya şirketlerce yapılacak maddi yardımlarda tavan yok artık. Bireylerin / vatandaşların eşit oy hakkına sahip olduğu bir demokrasiden zenginlerin çok daha iyi temsil edildiği yeni rejime geçişin mührünü vurdu bu karar. Haliyle ABD’nin bir oligarşi ya da bir plütokrasi olup olmadığını sorgulamak gerekiyor.

Seçim kampanyası sırasında Goldman Sachs’tan 1,014,000 \$, JPMorgan’dan 809,000 \$, Citigroup’tan 737,000 \$ alan Obama kimin başkanıdır? Amerikan halkının mı yoksa finans sektörünün mü?

Yeni kriz ne zaman çıkacak? Kaça patlayacak? Kim ödeyecek?

Batının hâlâ içinden çıkamadığı krize bakınca ilk göze çarpan gerçek şu: Benzeri bir krizi engellemek için hiç bir önlem alınmadı. Hatta tersine, yeni ve daha büyük bir krizi mümkün kılacak adımlar atıldı, atılmakta. Neden böyle diyoruz? Çünkü etkili ve yetkili koltuklarda finans sektöründen önemli isimler oturuyor: ABD ve Avrupa’da ekonomiden, para politikalarından sorumlu kurumlar özel bankacılıktan gelenlerin elinde. Özellikle de Goldman Sachs kökenli yöneticiler bunlar. Halkların seçtiği başkanlar, başbakanlar, vekiller bu isimlerin yakın markajı ile kontrol altında.

Dünya Bankası, NYSE (New York Borsası), Goldman Sachs’ı denetlemesi gereken New York Federal Reserve, Avrupa Merkez Bankası, İtalya Bakanlar Kurulu, Yunanistan başbakanlığı, Almanya, İtalya ve Kanada merkez bankaları... Bütün bu kurumlar Goldman Sachs’ta daha önce üst kademe yöneticilik yapmış, bankada hissesi olan insanlarca yönetiliyor.

Ekonomik kriz doğal bir felaket değildir

Eğer kriz esnasında olup biten küçük olaylara ayrı ayrı bakarsanız deprem ya da sel felaketi gibi bir şey görürsünüz. Panik halindeki yatırımcıların, siyasetçilerin, sanayicilerin ve tüketicinin bindikleri dalı kestiklerini söyleyebilirsiniz: Bankalar kredi musluklarını kapıyor, sanayici üretimi ve haliyle istihdamı azaltıyor, tüketici korkudan daha az tüketiyor, ulusal siyasetçi ithalata engel olmaya çalışırken küresel dış ticareti frenliyor, vs.

Fakat eğer bu “küçük olaylara” geniş açıdan bakarsanız başka bir şey görürsünüz. Krizin baştan beri engellenmediğini, tersine desteklendiğini, hatta yönetildiğini, belli amaçlara uygun biçimde kanalize edildiğini fark edersiniz.

Yeni bir krizi engelleyecek hiç bir önlem alınmadığını söyledik, hatta yeni krizlerin kolaylaştığını savunduk. **Krizin engellenmesi değil kurumsallaşması** süreci nasıl yaşandı? Dönemin ekonomi gazeteleri nedense korkutucu şeyleri manşet yaparken düşündürücü bilgileri yarım ağızla verdiler. Biz olayların akışına farklı bir açıdan yaklaşacağız: Doğal felakete bakar gibi değil bütün sosyal, ekonomik, siyasi olaylara bakılması gerektiği gibi.

İlk kıvılcım

Ocak 2007, 1700 milyar dolarlık (1.7 trilyon \$) türev ürün piyasaya sürülüyor, DOW JONES tam 200 puan düşüyor, Amerika’da “oyunayan” yatırımcılar ilk defa “ulusal çapta” bir kriz korkusu içine giriyorlar. Herkesin, her şeyin güvenilir olduğunu zannederken birden hiç kimsenin, hiç bir şeyin güvenilmeyeceği panik haline geçiliyor. 6 aylık bir belirsizlik, “batamayacak kadar büyük” (too big to fail) aktörler yalan söylemeye devam ediyorlar: **“Korkmayın, küçükler batacak, bu sayede biz pastadan daha fazla pay alacağız, kar marjımız artacak, sakın hisselerinizi satmayın”**. Tabi her yıl düzenli olarak girmesi beklenen miktarlar bu sefer gelmiyor. Bunu söyleyen bankacılar bir yandan kendi hisselerini (henüz yüksek olan) fiyattan satmaktalar, tabi el altından, küçük parçalar halinde, çaktırmadan. Gemi batıyor, yolcular yemek yiyor, dans ediyor, kaptan ve yardımcıları sessizce filikalara doğru yürümekte.

Goldman Sacs milletin elinde patlayacağı kesin olan ürünleri satmaya devam ediyor, 2007’de 157 milyar dolarlık satış yapıyor. Bir yıl bitmeden emlak kredi devlerinin iflası patlıyor: Fanni Mae – Freddie Mac. Bu iflasın Amerikan halkına yükü 185 milyar dolar. Ardından Lehman Brothers 100 milyar dolar zarar ettiğini açıklıyor. Yangın Avrupa’ya sıçırıyor: BNP Paribas, Deutsche Bank, Société Générale, UBS Crédit Suisse tehdit altında. Kravatlı eşkiyalar pardon, saygın bankacılar ulus-devletleri tehdit ediyor: **“Bizi kurtarmazsanız siz de batarsınız!”**. Ulus-devletin ulusal siyasetçileri de ulusun parasını peşkeş çekiyor bu soygunculara.

Peki ya adalet? Türkiye’ye örnek gösterilen hukuk devletleri nerede? Batının hukuku bu finansçılara fazla bir sıkıntı verilmiyor zira öncelikle Amerikan adaleti ekonomik meselelerde fazla gürültü çıkarmaktan hoşlanmıyor. Yani yıllar sürece, binlerce sayfa uzman raporu yazılacak, Amerikan firmalarının prestiji sarsılacak filan. Ne gerek var? **“Plea Bargaining”** denen acayip bir yöntem uygulanıyor. Ekonomik suç işlemiş olan bankacı suçunu itiraf ediyor, ufak bir ceza ödüyor. Karşılığında devlet aynı suç için bir daha dava açılmasını engelleyecek garantiyi veriyor. Özetle **bankacı hukukî bir kalkan, bir dokunulmazlık satın alıyor devletten**.

Temmuz 2007, Amerikan sigorta firması AIG (Londra’da) 25 milyar dolar açık veriyor, BCE (Avrupa Merkez Bankası) kapatıyor bu deliği, **Avro Bölgesi dışında olmasına rağmen “The City” Avro bölgesi halklarının parasıyla kurtarılıyor**.

Financial Times'a göre finans sektörü yöneticileri yıllık 90 milyar dolar civarında maaş alıyorlar. Yaptıkları iş? 1000 milyar dolar yakmak! Yani 1 trilyon dolar, korkunç bir rakam. Müşterilerini, firmalarını zarar ettiriyorlar. İflas eden AIG'nin genel müdürü 65 milyon dolar alıyor. Merrill Lynch genel müdürü 160 milyon dolar, Fannie Mae'nin genel müdürü 14 milyon dolar. Goldman Sachs'ın kârı %14 azalıyor bu dönemde. Ama genel müdürün maaşı üç katına çıkıyor. İflas eden Lehman Brothers'ın genel müdürü Richard S. Fuld'un maaşı 250 milyon dolar.

Ocak 2009'da ABD başkanı değişiyor, Obama başa geçiyor ama **başkanı, senatörleri, merkez bankasını ve borsa denetim kurullarını yakın markaja almış olan finansal temsil gücü değişmiyor**. Finans sektöründe batan bankalar var ama sektör bir bütün olarak kriz öncesine kıyasla daha güçlü. Hükümete söz geçirme konusunda çok daha etkin ve cüretkâr: Yatırımcıları ve müşterilerini kazıklayan bankalar da zarar ediyorlar. Bir kaç trilyon dolarlık delikler bunlar. Batı ülkelerinde krizi durdurmak için harcanan para ABD'nin GSMH'nin %50'si civarında. Delikleri kapatmak için Amerikan ve Avrupa halkın parası kullanılıyor, bunu yapan yöneticilerin maaşları ise yükseliyor, yüz milyon dolarlar ile ölçülüyor.

Yarın ne olur?

Bugün Avrupa'da bankalar arası borç piyasasının büyüklüğü 6 trilyon avro. Avrupa Merkez Bankası'nın "taşıdığı" borç yükü 3 trilyon avro. Bu rakam Fransa'nın GSMH'nin bir buçuk katı. Yani ulusal provizyonların çok üzerinde bir borç yükü ile yaşıyoruz. Avrupa ekonomisi komadan çıktı belki ama hâlâ oksijen çadırında. Üstelik bu görünen felâket. Ya görünmeyen kısım? Shadow Banking coğrafyasında kim kime ne kadar borçlu? Türev ürünlerin hacmi nedir? Bu tür rakamları kimse veremiyor. Meselâ 2012 yılı itibariyle 12 bine yakın Hedge Funds var ve bu sayı artmakta. 2011'deki kârları 28 milyar dolar oldu. Dünyanın en büyük 10 bankasının kârlarının toplamı kadar neredeyse.

Avrupa Birliği'nin gücü de sınırlı aslında. Yunanistan'ın, ya da İspanya, İtalya gibi ülkelerin batışı yönünde oynanacak bahislere direnebilir mi Avrupa Merkez Bankası? Goldman Sachs kökenli genel müdür bunu ister mi? Yoksa Goldman Sachs'ın patronu ile ayrı bir plan mı yaptılar?

Borç piyasası ulusal devletleri bankalar ve şirketlerle aynı pistte yarıştıyor. Bugün Danone gibi büyük Fransız şirketlerinin imzası Fransa'nın imzasından daha kıymetli, Fransa'nın borç kalitesi Endonezya ve Meksika gibi ülkelerin gerisinde kaldı. Coca Cola'nın borç kalitesi ABD'ninkinden daha iyi. Bankalaşan, şirketleşen, süpermarketleşen bir dünyadayız. Ulusal sınırlar içinde hareket edebilen ulus-devletler küresel şirketlerin gölgesinde artık. Soğuk savaş sonrasına hiç benzemeyen yeni bir dünyada yaşıyoruz. Piyasalar millet meclislerinin üzerinde. Batıda bankalar iktidara talip değil artık, iktidar onların elinde. Siyasetçiler bankaları, piyasaları kızdıracak bir söz söylemekten korkuyorlar.

Batıda siyaset halkların iradesine değil borsa endekslerine ve banka müdürlerinin kaprislerine endeksli. Bunun için demokrasinin çökmesinden bahsediyoruz.

Krizin mimarları kim?

*“Mülkiyetin adil biçimde dağıtılmasının mümkün olmadığını biliyorum. Ancak bu korkunç zulüm insan kitlelerini sefaletе sürüklerken devletin bulduğu tek çare insanın nefsanî dürtülerine boyun eğmek, sonuçlarına göz yummaktan ibaret.”***(Thomas Jefferson, ABD’nin 3cü başkanı)**

Artık isim verme zamanı! Ama öncelikle tezimizi hatırlatalım: 2008 ekonomik krizi doğal bir felaket değildir. Tasarlanmış, planlanmış, yürürlüğe konmuş bir operasyondur. Bu operasyonu yöneten insanlar vardır ve Batı adaletinin üzerindedirler. Krizi frenleyecek yasal engelleri bir bir kaldıranlar, krizin küreselleşmesini sağlayanlar yaklaşık 40-50 kişilik bir ekiptir. Okuyacağınız bu yazının amacı söz konusu ekibin yöntemleri, ortak noktaları ve isimleri üzerine dikkat çekmektir.

Hükümetler gider, Bankalar kalır!

Amerika Birleşik Devletleri’nde kamu hizmeti veren memurların sorumluluk sahası ile özel şirketlerin çıkarları arasında net ayrımlar yok artık. Büyük yatırım bankalarının müdürleri, kurmayları ABD devlet mekanizmaları içine yerleşiyorlar. Yani rüşvet vs ile vakit kaybetmiyor bankalar. Kendi çıkarlarına uygun kararları ve yasaları çıkartmak için kritik yerleri alıyorlar. Devletin içine, başkan yardımcısı, hazine genel sekreteri, merkez bankası müdürü koltuğuna gelip kendileri oturuyorlar.

Bu Banka-Hükümet köprüsü garip bir biçimde işliyor: Bazen kilit noktalarda 1 veya 2 yıl kalıyor bankacılar. Ama ayrılırken koltuğu belli özelliklerdeki insanlara bırakıyorlar. Bu da devlet politikasında bir süreklilik oluşmasını sağlıyor. Yani hükümetler, siyasi partiler Beyaz Saray’a gelip gidiyor ama bankaların oradaki hakimiyeti gölgelenmiyor.

Krizi üreten ekibin üyeleri bazı ortak özellikler arz ediyorlar: Genellikle Amerikan vatandaşı, genellikle yobaz liberal, genellikle Goldman Sachs’ta çalışmış ve daha sonra finans sektörünü denetleyen

federal kurumlardan birinin başına geçmiş, genellikle Yahudi, genellikle Harvard üniversitesiyle “ilişkili” insanlar bunlar.

Örnek? Beyaz Saray’da başkanın sağ kolu diyebileceğimiz [White House Chief of Staff](#) koltuğunda oturmuş olan bir kaç isim, FED ya da SEC gibi kurumları yönetmiş, denetlemiş diğer isimler, banka kurtarma ve batırma operasyonlarında aktif rol oynamış olanlar, krizin küreselleşmesini mümkün kılan finansal ürünleri tasarlayanlar, garanti verenler, satanlar, vs. Kim bu kravatlı haydutlar?

Kenneth Duberstein:

1988-1989 arasında başkan Ronald Reagan döneminde gelmiş Chief of Staff görevine. Duberstein dünyanın en büyük yatırım bankası olan Goldman Sachs’ın adamı. Rusya’da işkence ile insan öldürenlerin Amerika’daki mal varlıklarına el konulmasına [karşı lobi faaliyeti yapmış](#). Amerikan adaletini satmak için küçük bir fiyat ödenmiş: sadece [100.000 \\$, belgesi burada](#). Kenneth Duberstein New Yorklu bir Yahudi.

Rahm Emanuel:

Barrack Obama döneminde Chief of Staff koltuğuna oturanlardan. Tabi o da yatırım bankası kökenli: **Wasserstein Perella & Co.** Clinton tarafından 2000 yılında acayip bir göreve getirilmiş, hükümet destekli bir emlak kredi şirketinin genel müdürlüğü: Freddie Mac olarak da bilinen [Federal Home Loan Mortgage Corporation](#). Bu görevde yolsuzluk yaptığı iddialarının soruşturulması Obama döneminde engellenmiş. Daha önemlisi **Federal Home Loan Mortgage Corporation** 2008 krizinde [“zehirli” kredilerle fakir tuzaklarının kurulmasında](#) önemli bir yer tutmuştu, krizi yakından takip edenler hatırlayacaklar. Rahm Emanuel Chichagolu bir Yahudi ailenin çocuğu. Babası Filistin’de Arapları katleden , Menahem Begin’in yönettiği terör örgütü Irgun’un üyesiymiş.

Joshua Bolten:

George W. Bush zamanında Chief of Staff oldu. Amerika’daki Yahudi cemaatinin aktif bir üyesi. Goldman Sachs’ta Kanun ve Hükümet İşleri bürosunda 3 yıl yönetici olarak çalıştı. Beyaz Saray’a girdikten sonra eski bankasından transferler yapılmasında kolaylaştırıcı rol oynadı: Henry Paulson, Joel Kaplan...

Henry Polson:

Church of Christ’ten, Norveç kökenli göçmen bir ailenin çocuğu. 1974’ten 2006’ya kadar Goldman Sachs’ta çalışıyor. Bu bankanın genel müdürü iken Oğul Bush ([George W. Bush](#)) tarafından hazine genel sekreterliğine atanıyor. Polson kariyerini yaptığı bankanın yani Goldman Sachs’ın en büyük rakibi olan Lehman Brothers’ın batışı esnasında para musluklarının başındaydı. Serbest piyasa kanunlarını öne sürerek Lehman Brothers’ı kamu parasıyla kurtarmayı reddetti. Ama çok kısa bir zaman sonra Amerikan sigorta şirketi AIG’yi yine kamu parasıyla kurtardı. Zira AIG’nin Goldman Sachs’a büyük bir borcu vardı!

Alan Greenspan:

New York’ta yaşayan Yahudi bir ailenin tek çocuğu. JP Morgan ve benzeri yatırım bankalarında üst kademe yöneticiliği yapmış, Wall Street kurtlarından. Ronald Reagan tarafından FED başkanlığına atanıyor. 1987’den 2006’ya kadar görev yapıyor, tam 19 sene! Baba Bush, Clinton, Oğul Bush... Hükümetler gidiyor, Goldman Sach kalıyor.

Robert Rubin:

New York'lu bir Yahudi ailenin çocuğu, 26 yıl Goldman Sachs'ta çalışmış. Bill Clinton tarafından Hazine Devlet Sekreterliği'ne atanıyor. Amerikan yasalarına aykırı bir iş olan CitiGroup merger operasyonu esnasında "kolaylaştırıcı" bir rol oynaması dikkat çekici. (Travelers ve Citicorp 1998'de birleştiler ve aktifleri 700 milyar doları bulan bu finans devini kurdular) Daha da acayibi Rubin'in bu birleşmeden sonra bankanın başına geçmesi, kısa bir süre sonra da 126 milyon dolar bonus ile ayrılması. Bundan da daha acayibi CitiGroup'un 2008 emlak kredisi krizini borsa krizine dönüştürmede baş rol oynaması.

Larry Summers:

Connecticut'ta yaşayan Romanya Yahudisi bir ailenin çocuğu. 1991-1993 arasında Dünya Bankası'nda Chief Economist olarak görev yaptı, ekonomiye tabiatı korumak isteyenlere karşı takındığı düşmanca tavırla ünlendi. Bill Clinton zamanında Hazine Devlet Sekreteri (1999-2001). Daha sonra Obama'ya ve Hedge Fonlara danışmanlık yaptı.

Arthur Levitt, Jr. :

New York'lu bir Yahudi ailenin çocuğu, 1993-2001 arasında United States Securities and Exchange Commission (SEC) başkanıydı. Finansal krizleri önlemek için CFTC tarafından önerilen bütün tekliflere, kanunlara Robert Rubin, ve Alan Greenspan ile ağız birliği ederek şiddetle karşı çıktı. Muhasebe disiplini konusunda gösterdiği gevşeklik yüzünden ağır eleştiri aldı. 2001'den sonra Goldman Sachs'ın eskileri tarafından kurulan bir yatırım bankasına geçti: Carlyle Group. Goldman Sachs ve Bloomberg grubunda danışmanlık yaptı.

Hepsi bu kadar değil tabi. Dünya Bankası genel müdürü, NYSE (New York Borsası) genel müdürü, Goldman Sachs'ı denetlemesi gereken New York Federal Reserve'in son iki genel müdürü, Avrupa Merkez Bankası genel müdürü Mario Draghi, Mario Monti, Yunanistan başbakanı Lucas Papademos, Otmar Issing İtalya ve Kanada merkez bankalarının genel müdürleri,... Bunların dışında bir kaç kilit isim daha var, onlar da yukarıda saydığımız "ortak özelliklere" uygun tipler. Araştırmak isteyenler için tamamlayıcı bir liste sunuyorum:

- Angelo Mozilo
- Joel Kaplan
- Richard S. Fuld
- Ben Bernanke
- Lloyd Blankfein
- Jon Corzine
- Stephen Friedman
- Marcus Goldman
- Vijay Karnani
- Samuel Sachs
- John Weinberg
- Sidney Weinberg
- John C. Whitehead
- Karel van Miert
- Petros Cristodoulou
- Antonio Borges

Çocukları sokağa atma özgürlüğü

Kaliforniya’da bir sığınma evi. 8 yaşındaki Lilly 5 haftalık kardeşini uyutuyor. [NCFH](#)’a göre ABD’de her 45 çocuktan biri evsiz. Ülke genelinde bir buçuk milyondan fazla çocuk otel odalarında, garajlarda, depolarda ve çadırlarda yaşıyor. Dünyanın en güçlü ülkesi ABD. Bu ülkenin en zengin eyaletlerinden biri olan Kaliforniya aynı zamanda evsiz çocuk yarışında da ilk 5’in içinde.

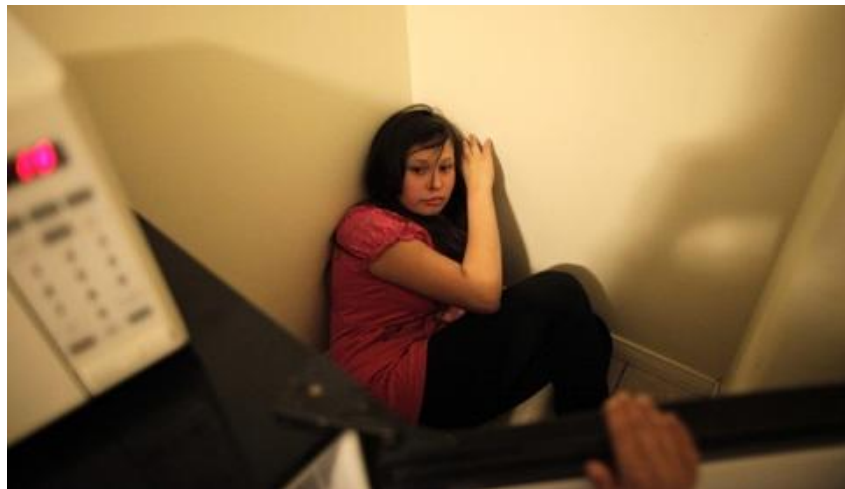

2008’de başlayan emlak krizi bir çok insanı zor durumda bıraktı. Kriz öncesinde birikimi veya sabit geliri olmayan insanları borca sokmak, onlara sorumsuzca kredi vermek yasaktı. Zaten bu tür riskli krediler müteahhit firmaların hatta bankaların iflasına yol açabilirdi. Ancak **ekonomik özgürlükler(!)** adına bu “emniyet kemeri” gevşetildi. Ev kredisi ödeyemeyecek durumdaki insanlar kağıt üzerinde ev sahibi yapıldı. [NINJA krediler](#) sayesinde oldu bu (**No Income No Job or Asset**). Emlak talebi böylece yapay olarak şişirildi. Goldman Sachs gibi firmalar müşterilerini inşaat sektörüne yatırım yapmaya teşvik ettiler. Fakat balonun patlayacağını bildikleri için aynı firmalar sektörün çöküşüne oynadılar... Ve sektör çöktü. Bazı bankalar ise bu çöküşten akıl almaz kârlar elde ettiler.

”Hispanikler” olarak bilinen Latin Amerika asıllılar en sert tokadı yiyenler oldu. Ev sahibi olma umuduyla bankaların tuzağına en çok düşen onlardı. Düşük gelir grubunda olan ve zar zor geçinen bu insanlar bir anda kendilerini sokakta buldular. Şimdi çoğu parklarda yatıyor, umumî tuvaletlerde yıkıyor. Bir kaç gün çalışıp para biriktirebildiklerinde ucuz bir otel odası kiralarak çocuklarını yıkama imkânı buluyorlar. Sokakta yaşayan çocuklarda çeşitli sinirsel bozukluklar hızla baş gösteriyor: Korku krizleri, hiperaktivite, şiddet eğilimi, intihar girişimleri...

Aşağıdaki fotoğraflar yalan balonu altında ezilen bu gerçek insanların gerçek hayatından bir kesittir.

Ekonomistler ekonomiden anlasalardı yatırımcı olurlardı

Ekonomistler sebep-sonuç zincirlerine fikren hakim değildir. Olaylar olup bittikten sonra makul bir açıklama getirirler, gafleti gizlemeye, akıllı görünmeye yarar sadece. **Ekonomistleri dinleyerek tahmin yapmak dikiz aynasına bakarak araba kullanmaya benzer**; toslarsınız bir tarafa. Sonra bir ekonomist gelir, neden kaza yaptığınızı uzuuuuuuun uzun anlatır...

[Taraf Gazetesi'nden Önder Çelik](#) de gitmiş ekonomistlere danışmış, onlar da makro göstergelere bakarak gelecekte haber vermişler(!). “Kriz riski artıyor” demişler. Aslında **Taraf okurlarını bu derecede aptal yerine koymaya kimsenin hakkı yok**. Hele ekonomistlerin hiç yok.

Tarih yazmıyor ki bir gün bir ekonomist net bir şey söylesin ve söyledikleri gerçekleşmiş olsun. Bana inanmıyorsanız 2007-2008 krizinden önce Amerikalı ekonomistlerin söylediklerini, yazdıklarını araştırın. Yangın ABD’yi sardıktan sonra Avrupa Merkez Bankası eski genel müdürü Jean-Claude Trichet’nin ([fr.ing](#)) yaptığı güven verici açıklamaları okuyun. Aradan kaç yıl geçti? Yeni genel müdür [Mario Draghi](#) hâlâ Avrupa bankalarının batmasını engellemek için yüz milyarlarca dolarlık yardım paketlerine “ekonomik rasyonalite” kılıfı dikmekle meşgul.

Eğer bir ekonomist bugünkü verilere bakarak yarın, haftaya, seneye ne olabileceğini bilecek kabiliyette olsa Taraf’a röportaj vermekle, rapor vs yazmakla ya da TV’de görünmekle neden vakit kaybetsin ki? Borsa, emlak, döviz, altın... elindeki parayı hızla katlayabilir. Sadece bu bile ekonomistlerin ekonomiden ne kadar anlaMAAdığını fark etmek için yeterli sanırım.

Peki saatlerce konuşurken ne anlatıyorlar? Ekonomi bir **bilme** değil **inanma** meselesi olduğu için ekonomistler de peygamberlerini, müşidlerini dinlerler. Ekonomistler intisab etmiş oldukları ideolojilerin, ekollerin doğrultusunda konuşurlar. Örnek? 2008 Krizi kimin suçu? Her bir ekonomist kendi amentüsünü tekrar ediyor:

- 1) Ulus-Devlet suçludur. Çünkü hükümetler ulusal paranın değerini muhafaza veya ihracatı desteklemek için faizleri yapay olarak düşük/yüksek tuttular. Spekülasyon balonunun şişmesine sebep hükümetlerin merkezî müdahaleleridir. Sonunda piyasaların gerçekleri karşısında direnemeyeceklerini anladıklarında artık çok geçti. Paniğe kapıldılar. Yanlış kararlar birbirini izledi. Vs.vs.
- 2) Bankalar suçludur. Mevduat bankacılığı ile yatırım bankacılığını aynı çatı altında yaptıkları için spekülasyon riskleri gerçekleştğinde mevduatlara, hayat sigortası vb uzun vadeli birikimlere sirayet etti.
- 3) Aracı kuruluşlar suçludur. Goldman Sacs'ın Abacus adlı üründe yaptığı gibi bilinen riskleri gizlediler. Kendi müşterilerine sattıkları finansal ürünlerin aleyhine "oynadılar". Para kaybettirdikleri müşterilerden bir de komisyon aldılar.
- 4) Fitch Ratings, Moody's ve Standard & Poor's gibi kredi derecelendirme kuruluşları suçludur. Yatırımcıları yanlış bilgilendirdiler. Objektif değiller. Ellerindeki yatırım araçlarına zarar vermemek için bilgi saklıyorlar. Bağlı bulundukları özel ve resmî kurumların baskısı altında tetikçi gibi davranıyorlar.

Bunlar gerçeğin parçaları. Ama gerçek bunların toplamı ya da ortalaması değil. Psikolojik ve sosyolojik faktörlerin devreye girdiği bir sahadır ekonomi. İnsanlardaki açgözlülüğü ya da fakirleşme korkusunu formüllere sığdıramazsınız. Arz, talep, fiyat dalgalanmaları... Amerikan doları veya Japon yeni cinsinden, **objektif** olarka ifade edilse de ekonomik olaylar **objektif** değildir. Bunlar insanların mallara, risklere, beklentilere **sübjektif** olarak atfettiği değerle belirlenir.

Sözelimi kariyerist bir anne çocuklarını ihmal ederek yıl sonu primi olan 1000 veya 2000 dolar kazanmayı hedefliyor diyelim. Bu da bir **"ticaret"** olur. Annelik görevini, çocuklarının şefkat ihtiyacını yani çok **sübjektif** bir takım değerleriekonomik değerler ile değiştirmiş olur.

Para için askerî sırları satan bir general ve altın için siyanür kullanarak doğayı tahrip eden madenciler de böyle bir değer takasına girerler. Sadece bazı insanlar için anlamı olan sübjektif değer var bir yanda. Kıymeti sayılarla ifade edilemeyen bu değerler ile herkes için AYNI şekilde değerli olan para değiş-tokuş edilir. Vatan sevgisi, anne şefkati, suların ısıltısı ve bülbülün şarkısı böylece DOW JONES, CAC 40 gibi indexlerle ifade edilen bir piyasada diğer değerler ile rekabete girer, çarpılır, bölünür. Aç bir insan bir miktar yedikten sonra doyabilir. Ama aç gözlü bir insan nerede durur? 20 milyar dolar? 100 milyar dolar?

Bir daha ki sefere ekonomistler size tahminlerini açıkladığında daha dikkatli dinleyin, cahilliklerine çok güleceksiniz. Ama yine de iyimserim. Ekonomistler değer kelimesinin birden fazla değeri olduğunu anladıklarında bazı dertlerimiz kendiliğinden hallolabilir.

Yunanistan kumar masasında ütülürken...

Sunuş: Hileli bir kumar masasına oturmuştu Yunan halkı. Hiç kazanma şansı yoktu. Pek de parlak olmayan ekonomik göstergeler karmaşık finansal ürünlerle kamufle edildi. Yunanlılar kamu borçları ve geri ödeme kapasiteleri konusunda kandırıldılar. Avro bölgesine girdiler. Bu kamufle yapan ekip “tam zamanında” gerçekleri açıkladı. Yunanistan’ın bugün içinde bulunduğu feci durum “sayesinde” büyük kazançlar elde ediliyor. Bu yazıda Yunanistan’ın eski para birimi olan drahmiye dönme imkânı üzerine konuşacağız. IMF’nin müdahalesiyle krizden kurtulan(?) ve **nüfusunun dörtte biri hâlâ fakirlik sınırının altında yaşayan Arjantin** acaba komşu Yunanistan için bir örnek teşkil eder mi? (MY)

Yunanistan avro bölgesinden çıkabilir mi?

Borç altındaki yunanlılar ülkelerinin kontrolünü hızla kaybediyorlar. Vergi politikası, devlet harcamaları derken neredeyse bütün kararlar “dışarıdan” dayatılıyor. Adım adım işgal altındaki bir ülkeye benziyor Yunanistan. Artık sadece hükümetin kararları değil doğrudan muhtevası da “yukarıdan” emrediliyor: AB, IMF, piyasalar... Sevmedikleri bir başbakanı karşılarında görmek istemiyorlar. Yunan halkının ne düşündüğü kimsenin umurunda değil, onlar kendi polisleri tarafından coplanıyor şu an. Piyasa’nın arzuları demokrasinin üzerinde. Peki Yunanlı komşularımız Avrupa Birliği’nin dayattığı acı ilaçları içmek istemezse ne olacak ? Meselâ şöyle diyebilirler: **“biz avrodan çıkıyoruz, canınız cehenneme!”**

Böyle bir tavır karşısında alacaklılar 400 milyar dolara yakın para kaybetmiş olurlar. Az değil. Geçmişte “sadece” 1-2 milyar dolar için kopartılan fırtınalara bakarsak karamsar olmak için sebep çok. Hükümet darbeleri hatta “özgürleştirici” savaşlar yapılabilir bu borcun tahsili için. **“Avrupa toprağında artık darbe olmaz”** demeyin. Alıp satma özgürlüğü uğruna çok hükümet devrildi gezegenimizde. Borçlarını tahsil etmek isteyen özel şirketler Yunanistan’da siyasî gerginlik üretebilirler. Tabi sonradan yunanlıları “kurtarmak” için!

Meselâ Şili’de sosyalist lider [Salvador Allende](#)’yi devirmek için yapılanları hatırlayın. Nestlé ve ITT (International Telephone & Telegraph) gibi firmaların 6-7 milyon dolarlık maddî desteğiyle ve CIA’nin eşgüdümünde ülke alt-üst edilmişti. 1972’deki kamyoncular grevi ile insanlar aç bırakılmıştı. (Bkz. [William Colby and the CIA](#)). Ünlü **“boş tencere yürüyüşleri”** filan derken liberal bir diktatör olan Pinochet iktidara getirildi. Ardından Şili halkı sistematik bir baskıya tabi tutuldu, göz altında kayıplar, işkenceler, faili meçhuller derken devlet terörü ile “adam edildi” insanlar. Daha doğrusu Piyasa Tanrısı’na boyun eğmeleri sağlandı. (Bkz. [The Pinochet File](#))

Liberallik ve Diktatörlük kelimelerini bir arada görmek sizi şaşırtmış olabilir. Son yıllarda **“liberal demokrasi”** gibi terimler kullandığımız için ikisini birbirinden ayırmaz gibi görüyoruz. Oysa bu bir bilgi kirliliğinden ibaret. Türkiye’nin liberalleri pek bilmez ama liberalizmin “babaları” dobra dobra konuşmuş, demokrasiyi düşman ilân etmişlerdir zamanında. Hatta Cumhur’a, halk iradesine Kemalistler gibi tepeden bakmışlardır:

Friedrich A. Hayek:

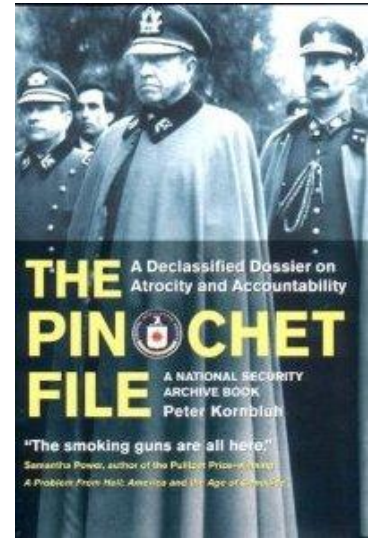
*“Piyasanın iç dengelerine ve özel mülkiyete saygı bireyi bağlayan yegâne kural olmalıdır. **Piyasanın vatandaşlarca yapılacak kanunlarla düzenlendiği demokrasi bireysel özgürlükler için bir tehlikedir.**”* (Law, Legislation and Liberty, 1973)

Avusturya Ekolü’nün ünlü ismi Ludwig Von Mises:

*“Halk yığınları, oy veren, demokrasilerde hakim olan şu milyonlar bilmeliler ki sahte doktrinlere alet oluyorlar. **Sadece Piyasa üzerine kurulu bir toplum onlara arzuladıkları refahı verebilir.** Ama halkı ikna etmek için önce elitleri, aydınları ve iş adamlarını ikna etmek gerek.”* (12 haziran 1943’te Leonard Read yazdığı mektup)

Neticede halkların özgürlüğü ile kapitalistlerin ticaret/yatırım özgürlüğü çatışabilir. Bu çok da yeni sayılmaz. Tarih boyunca maddî güç sahipleri devletin imkânlarını ve emrindeki orduları “ekonomik” amaçlar için kullanmışlardır. Bir kaç olay hatırlamak istersek:

- Limanlarını Avrupalılara kullandırmak istemeyen Çinlileri “adam etmek” için yapılan [Afyon Savaşları](#),
- İngiliz tekstiline rekabet edip fiatları düşürdüğü için elleri kesilen Hintli zanaatkarlar,
- İran ve Irak petrolü için yapılan darbeler, “özgürleştirme” savaşları...

Yunanistan Arjantin’e benzer mi?

Avro bölgesinin yardımı olmadan Yunanistan’ın 400 milyara yaklaşan borcu kapatması biraz zor zira devletin kasaları boş. Borcun faizlerini bile ödeyemezler, nerede kaldı ana para. Üstelik şu an Yunan Devleti borç ile dönüyor. Yani kamu hizmetleri dış borç ile sürdürülüyor. Yunanistan için avrodan çıkmak demek eski para birimi olan drahmiye dönmek anlamına geliyor. İyi ama drahmi kaç para

eder? Geçmişte Fransız frangı ve Alman Markının yaşadığı devalüasyonlara bakacak olursak drahmi de çok parlak bir gelecek vaad etmiyor.

[Slate](#)’e göre Avro karşısı Yunanlılar drahmiye dönmenin avantajlarını öne sürüyorlar. Ucuz drahmi sayesinde Yunan mallarının ihracatının kolaylaşabileceğini, 2001’de önemli bir devalüasyon yapan Arjantin’in de bu yollardan geçtiğini... Ne var ki güçsüz bir para ile ithalatın maliyeti yükselecektir. Enerji bakımından dışa bağımlı olan Yunanistan gerek hammadde gerekse yarı mamül malları ithal ederken zorlanacaktır. Kısaca “ucuz” drahminin dış ticaret dengesine etkisi çok da pozitif olMAyabilir.

Ayrıca Yunanistan Arjantin değil, bunu da unutMAmak gerek. Arjantin’in dış ticaret dengesi uzun zamandır pozitif iken Yunanistan’da bunun tam tersi söz konusu. 2008 krizinden önce Yunanistan’ın ihracatı 16-17 milyar dolar iken Arjantin’in ihracatı 42 milyar doları geçmiş. Aynı dönemde Yunanlılar 52 milyar dolarlık ithalat yaparken Arjantinliler bunun yarısına ancak erişiyorlarmış.

Gıda ve enerji bağımlılığı bakımından da Yunanistan’ın durumu çok parlak değil. Bu sebeple Arjantin’in krizden çıkışı ne yazık ki Atina için çok umut vaad etmiyor. Neden? Meselâ Arjantin’in nüfusu Yunanistan’ın dört misli iken büyük baş hayvan sayısı 95 misli! Başka gıda kalemlerinde, mısır, pirinç ve buğdayda Arjantin 5,6 bazen 10 kat fazla üretiyor. Enerjide de bu böyle. Yunanistan’da kişi başına enerji tüketimi Arjantin’in iki misli.

Yunanistan için iyi bir şeyler söylemek gerekirse kriz öncesi turizm gelirinin 15 milyar dolar yaklaştığı hatırlanabilir. “Ucuz” drahmi bu ülkeyi yabancı turistler için daha da çekici yapacaktır, bu bir gerçek. Ama sadece turizme güvenerek avrodan çıkılabilir mi?

Yunanistan’ın krizden ve/veya avrodan kurtulma kapasitesi konusunda bir fikir edinmek için yunan sermayesinin ne yaptığına bakılabilir. Zira böyle sıkıntılı durumlarda küçük tasarruf sahipleri kayba uğrarken zenginler yurt dışına yatırım yapabildikleri için ulusal para biriminin yaşadığı çalkantılardan kaçabilirler. Zengin yunanlılar da krizden çok önce “**kokusunu**” almışa benziyorlar: Ülkenin avro bölgesini terk etme riskine karşı onlar tasarruflarını önceden “ulusal çemberin” dışına çıkarmışlar. Tıpkı 2001 krizinde Zengin Arjantinlilerin yaptığı gibi. Tabi bu zenginler servetlerini ülkeden kaçırarak felaketi büyüttüler ve hızlandırdılar ama bu da ayrı bir mesele.

Avrupa Muz Cumhuriyeti'nde darbe mevsimi...

İtalya'da bir darbe oldu... Piyasa Darbesi... Askerî darbelerden sonra siyaset sözlüğüne eklenecek yeni bir terim bu, ağzımızı alıştıralım: **"Piyasa darbesi"**. Sermayenin asimetrik birikimi ulus-devlet kanalıyla adalete bile hükmedecek noktaya vardı. İş adamlarına, bankacılarına söz geçiremeyen batı toplumları tıpkı 1980'lerde ordusuna söz geçiremeyen Türkiye gibi.

Evet... Silvio Berlusconi hükümeti bir darbe ile devrildi. Bu devrilme İtalyan halkının arzusuyla, demokratik yolla olmadı. Bütün yolsuzluklara rağmen İtalyan savcılar ve hakimleri de Silvio Berlusconi'yi yerinden oynatamamıştı çünkü. Piyasalar yaptı bu darbeyi. Hem de bir kaç günde. İrlanda, Portekiz, Yunanistan derken **dış borç baskısıyla**

EGEMENLİĞİNİ KAYBEDEN ülkelerin sayısı artıyor. Devletler ulusal egemenliklerini para piyasalarına transfer ediyorlar. Avrupalı aydınların öncelikli endişesi ekonomi gazetelerinin manşetlerinde: Piyasa'nın silindiri hangi demokrasiye ezecek bundan sonra? Madrid? Paris?

Türkiye'de darbe "iş" silahlı kuvvetlerin tekelindedir. Kendi ülkesini defalarca işgal etmiştir bizim(?) Türk ordusu. (Bkz. [Kendi ülkesini işgal eden ordu](#)) Başbakan astığı bile görülmüştür. Sivil otoriteye baş kaldıran ordular böyledir. Mafyalaşır. Devletin memurlarını, araç ve binalarını kullanır... Düşmana değil, halka karşı!

Avrupa askeri darbe devrini kapatalı çok oluyor. Ancak görünen o ki darbe tehdidi sadece silahlı kuvvetlerden gelmiyor. Askerlikle ilgisi olmayan meslek erbabı da çete kurabiliyor. Bu çeteler güçlendikçe demokrasinin ve adaletin üzerinde bir güç olarak çıkıyorlar karşımıza.

Ne batıda ne de Türkiye'de aydınlar bu piyasa darbesini öngöremediler. Neden böyle oldu? Sanırım "normal" ekonomi ile "anormal" ekonomi arasındaki fark gözden kaçtı. Yani para, iş adamı, fabrika, banka, borsa... Bütün bunları "sömürü / düşman / kötü / kaka / günah" ilân etmiş bir grup çeyrek aydın var. **Yobaz İslâmcılar** var aralarında, çok sayıda **yobaz solcu** da var. Düşün(e)miyorlar. SADECE karşı duruyorlar, senelerdir alternatif bulamadılar ama **"Kapitalizm istemezük"** diyorlar. Bir de **yobaz liberaller** var. Bunlar da tam tersi, ruhanî liderleri Hayek'in buyurduğu gibi ekonomik aktörleri siyasetin ve Hukuk'un üstünde görüyorlar.

Avrupa’da demokrasi bitiyor mu?

Aslında insanların çalışıp üretmesi, alıp satmasında bir sorun yok. Daha doğrusu “normal” ekonomik faaliyette vicdanları rahatsız edecek bir şey yok. Kötü ya da kötülük bizim para ile kurduğumuz ilişkide: Bencillik, gösteriş, lüks merakı, israf... (Bkz. [Liberalizmin Kara Kitabı](#)) “Normal” ekonomide kriz üretecek bir faktör de yok. Piyasa yoluyla meşhur arz-talep birbirini dengeliyor. “Anormallik” ise ekonomik faaliyetlerin Hukuk çerçevesi dışına çıkmasından kaynaklanıyor. Fikrî çerçeveyi bu şekilde koyduktan sonra Avrupa’da yaşanmakta olan durum ve Türkiye’nin geleceği konusunda iki meşru bir soru var sorulması gereken:

- Avrupa’da “hukuk devleti” dediğimiz demokratik ülkeler neden bu **Piyasa Darbesi**’ne engel olamadı?
- Askerî darbelerden yakasını kurtaran Türkiye’de bir gün **Piyasa Darbesi** ile hükümet devrilebilir mi?

Avrupa’nın içine düştüğü rezaleti hazırlayan olaylar zincirini çözmek gerek. Biz de bu noktaya nereden gelindiğini anlamak için dikiz aynasından geriye bakalım: Sürekli bir değişim içinde olan zengin Batı’nın değişMEZlerine, son bir kaç on yılın sabitlerine odaklandığımızda manzara nasıl? 1970’li yıllardan itibaren zengin ülkelerin bir **küreselleşme-liberalleşme** sürecine girdiğini, 1980’lerde ise bu sürecin hızlandığını görüyoruz. Yani bir yandan küresel bir entegrasyon var: Üretim, teknoloji, ticaret, sermaye hareketlerinin menzili ulusal sınırları aşıyor. Diğer yandan bu güçlerin ulusal olMAyan ellerde birikmesi ulus-devletlerin üzerine bir baskı kuruyor. Giderek gücünü ve meşruluğunu yitiren ulus-devletler şirketleri kontrol edemez hale geliyor. Tersine şirketler ve bankalar ulus-devletlere kendi koşullarını dayatmaya başlıyor.

Son 30 yılda teknolojinin ve uluslararası ticaretin aldığı yola bakarsak iş dünyası ile ulus-devletler arasındaki çekişmeyi kaçınılmaz olduğunu da görürüz. Hatta devletin “altındaki” ekonomik aktörlerin üste geçmesi, devleti “altına alması” dahi belki 1970’lerde öngörülebilirdi. Çünkü yıllık cirosu yüz milyar doları aşan firmalar ile GSMH’sı on milyar dolar civarı olan devletler aynı pistte dans ediyorlar. Vergi politikaları, çevre koruma, sosyal güvenlik gibi alanlarda ulus-devlet ile sermaye ister istemez çekişiyor. Böyle bir şemada şişmanlar zayıfların ayağına basacaktı, bu kaçınılmaz. Peki somut olarak ne oldu, bugün oluyor?

Ana süreçte dikkat çeken ilk nokta mal, hizmet, emek ve sermayenin **SERBESTÇE** dolaşması. Uluslararası anlaşmalar, Dünya Ticaret Örgütü, IMF, Dünya Bankası... Hep bu **serbestliği** dava edinmişler. Kredi verdikleri ülkelerin siyasetine “**liberal**” bir yön vermeye çalışmışlar. 1980’lerden itibaren Washington’da Ronald Reagan, Londra’da [Margaret Thatcher](#) gibi liderler ulus-devlet cephesinde bu **serbestliği** bir devlet politikası haline getiriyorlar, bir ulus-devlet politikası! (Evet, ABD bir ulus-devlettir, bkz. [Amerika Tedavi Edilebilir mi?](#))

Günlük hayatta bu **serbestlik** neye tekabül ediyor? Meselâ gümrük duvarlarının alçalması, çalışma hayatını düzenleyen kanunların yumuşatılması, vs. Ticareti ve rekabeti daha “akıcı” hale getirmesi beklenen bu önlemlerin herkes için olumlu neticeler vermesi bekleniyor: Toplam zenginliğin artması, **Zenginliğin fakir ülkelerle paylaşılması, eşitsizliklerin, açlığın, savaşın gerilemesi...**Gerçekten de bir ülkede bütün maddî gücün devlette toplanması yerine halka dağılması da fena bir şey değildi. Bu yönüyle ticaret ve [yatırım serbestliği](#) demokrasiye katkıda bulunabilirdi. (Bkz. [Liberalizmin Ak Kitabı](#))

Ne var ki liberallerin bu toz pembe düşü gerçekleşmedi. Toplam zenginlik arttı ama halka yayılmadı. Tersine zengin ulusların serveti bir kaç finans kuruluşunda birikti. Liberalizmin yükselişine katkıda bulunan endüstri bile bazı “uzmanlaşmış” finans kuruluşları tarafından ele geçirildi. Üretim, yüksek teknoloji ve istihdam kapasitesiyle öne çıkan köklü kuruluşlar borsada “yutuldu”, ufak parçalara

bölünüp satıldı. Bu bankamsı yapılar bugün öyle güçlendiler ki Avrupa’da beğenmedikleri hükümetleri devirmeye başladılar.

Treni raydan kim çıkardı?

Dikiz aynamızdan geriye baktığımızda bu “raydan çıkma” noktası çok net görünebiliyor. Ticaretin serbest olmasını istemek ile bu serbestliği bir ideoloji haline getirmek arasında fark var. Bir “ideoloji” derken aklın ve vicdanın yerine konan, neredeyse refleksiye tepkileri kasdediyorum. Bu haliyle liberalizm diğer ideolojilere yaklaşıyor: Faşizm, Komünizm, İslamizm... İnsan toplulukları **“bir ideolojim var, artık düşünmeme gerek yok”** dedikleri andan itibaren felaketin kapısını açmış oluyorlar. (Daha önce [Arendt](#) ve [Tocqueville](#)’in bu yöndeki tezlerinden çok bahsettik) Ne yazık ki tarihçiler ve siyasetçiler genellikle farklı ideolojiler arasında tercih yapma gayretindeler. Oysa gerçek tercih **ideoloji ile akıl** arasında. Yoksa giyilen deli gömleği ha kırmızı olmuş ha yeşil ne fark eder? (Bkz. [Diriliş Neslinin Amentüsü / Sezai Karakoç](#)) Neyse. Konumuza dönelim.

“Raydan çıkma” sürecinin kilometre taşlarından bahsedecek olursak birbiriyle alakasız gibi görünen doğal(!) felaketlere rastlıyoruz.:

1° 1980’lerin sonunda Amerikan emekli sandıklarının iflası,

2° 1995’te [Barings Bank’ın batışı](#),

3° Enerji sektöründe bir dev iken finansal ürünler pazarlamaya başlayan [Enron’un 2001’deki çöküşü](#),

4° 2007-2008’de başlayan yüksek riskli emlak kredilerinde başlayan krizin önce ABD emlak sektörünü, sonra borsaları vurması, ardından likidite krizine dönüşerek bankaları batırması, ABD’den dünyaya, finans sektöründen dış ticarete sirayet etmesi,

5° Yunanistan, İrlanda, İzlanda, Portekiz, İspanya ve İtalya’da dış borç krizlerinin ardından meydana gelen Piyasa darbeleri.

Hiç de doğal olMAyan bu felaketleri birbirine bağlayan ortak noktalar var aslında ama nedense batılı ekonomistler bundan pek bahsetmiyor:

- a) Felaketi başlatanların cezalandırılMAması,
- b) Felaketin sonuçlarına katlananların finanstan uzak oluşu,
- c) Felaketi başlatanların krizden daha da güçlenerek ve zenginleşerek çıkması,
- d) Endüstriyel firmalara, bankalara ve ülkelere kredi notu veren finansal kuruluşların (**kendi elleriyle ürettikleri**) spekülasyon dalgalarından astronomik kârlar elde etmesi...

Ekonomi hukukun üstünde midir?

Türkiye uzun süre militarizmden muzdarib idi. Hem devlet kurumları hem de halk Türk Silahlı Kuvvetlerinin eleştirilmesinden rahatsız olurdu. Ordu kutsaldı, “peygamber ocağı” idi. Askerlik yapmayana kız verilmezdi, vs. Hukukun, eleştirinin, hesap vermenin üstüne çıkardığımız ordumuz ne yazık ki bir darbe makinesi haline geldi. Üstelik aslî görevi olan “vatan toprağını muhafaza” gücünü de yitirdi bu süreçte. Gerek dünya tarihi gerekse Türkiye’nin geçmişine baktığımızda hep aynı gerçeği görüyoruz: **Eleştirinin, Hukuk’un üstüne çıkarılan kişi ve kurumlar yozlaşıyor**. Kendilerini besleyen halkı tehdit ediyorlar. (1)

Evet... Dünyamız 1980'lerden itibaren liberal rüzgârlara maruz kaldı. Özünde çok farklı şeyleri savunan insanlar "özgürlük" umuduyla bir bayrak altında toplanmak istediler. Meselâ kendisine "liberal" diyen kimi aydınlar ulus-devletlerin ve totaliter rejimlerin tektipleştirici baskısına karşı durdular. Bireyi, bireysel hakları savundular. İkinci bir grup ekonomik faaliyetler üzerinde devlet baskısından yakındı. Ekonominin siyasete alet edilMEmesi için çaba harcadı.

Kanaatimce bütün bunlar meşru taleplerdi. Ancak siyasî istismar ile Hukuk'un meşru sınırları arasındaki farkı net göremedi aydınlar. Bolluk toplumu, tüketim toplumu, israf toplumu ve bencillik toplumu haline gelen zengin Batı yeni bir canavar oluşturdu: **Liberal totalitarizm**. Artan zenginlik sıradan insanlara dağılmıyor, bir kaç elde toplanıyor. **"Sermaye ve spekülasyon tekeli"** diyebileceğimiz bu azınlık elde ettiği pozisyonu korumak için ulus-devletleri, basını, düşünce kuruluşlarını ve sivil toplumu enstrümanlaştırdı.

Sermayenin asimetrik birikimi ulus-devlet kanalıyla adalet bile hükmedecek noktaya vardı. İş adamlarına, bankacılarına söz geçiremeyen batı toplumları tıpkı 1980'lerde ordusuna söz geçiremeyen Türkiye gibi.

Bundan sonra ne olabilir?

Kısa vadede iki eksen üzerinde olumsuz değişimler göreceğiz sanırım:

1° Ülkelerin kredi notuyla ifade bulan Piyasa'yı sevindirmek için ulus-devletler büyük manevralar yaptılar 20-30 yıldır, daha da yapacaklar. Emeklilerin, işçilerin haklarını koruyan kanunlar "hafifletiliyor" meselâ. Farklı devletlerin Kanun / Hukuk / Adalet anlayışı birer ürün gibi rekabet halinde. **Doğanın korunması, gıda güvenliği, ilaç firmalarının denetimi bu rekabete feda edildi, gerisi gelecek gibi görünüyor.**

2° Rant üzerindeki vergilerin azaltılması da gözden kaçMAmalı. Piyasa darbesi yapılan ülkelerde kimi zaman polis şiddetiyle dayatılan bir politika bu. "Uluslararası rekabet" adına yapılan oyunda ulus-devlet de bir aktör ama giderek pasifleşiyor. Ulus-devletlerin gelir kaybı halka götürülen hizmete yansıyor: Eğitim, sağlık, güvenlik... En kolay feda edilenler uzun vadeli "kamu yatırımları" olacak: Bilimsel araştırma, eğitim bursları, altyapı.

Sonuç

Jean-Claude Trichet'nin arkasından [Avrupa Merkez bankası genel müdürlüğüne](#) getirilen Mario Draghi avronun da yeni patronu oldu. Aynı Mario Draghi Yunanistan'ın avro bölgesine girişi esnasında hesaplarla ve makro göstergelerle oynayan [Goldman Sachs](#) firmasında Avrupa'dan sorumlu eş başkan idi. Draghi ve ekibi zamanında alarm ziline bassaydı Avrupa Birliği bugünkü duruma düşmeyecekti. **Neden AB kriz üreten bir insana hesap sormak yerine daha büyük sorumluluk vererek avroyu emanet etti?**

1980'lerde **küreselleşme-liberalleşme** olarak algılanan bir süreç yaşadık. Teknolojinin mümkün kıldığı bir **serbestleşme** teorik olarak ulus-devletin kontrolündeydi. Bugün ise tam bir **"raydan çıkma"** yaşıyoruz. Sermaye birikimi öyle büyük seviyelere ulaştı ki önce ulusal endüstrilere hükmeden finansal kuruluşlara tanık olduk. Kendisi değer üretmeyen, korku ve umudu nakit paraya çeviren bir **"finans uzmanı üstün ırk"** türedi. Kendi düşünce kuruluşlarıyla akademilere, "uzmanlarıyla" hükümetlere sızdılar. Gelecek onyıllar karşı devrimin organize olacağı yıllar olabilir. Ama batıların meydanlarda toplanmakla, polisle çatışmakla yol alabileceklerini sanmıyorum.

Dipnotlar

1° Din adamları ve dinî kurumlar da bu şemanın içinde. Ortaçağ Avrupa'sında Tanrı'nın temsilcisi, hata yapmaz vs ilân edilen papaların Vatikan'ı bir geneleve çevirmeleri sanırım örnek olarak yeter.

Avrupa batmayacak, çoktan battı çünkü...

Nasıl ki Türkiye’de bir askerî vesayet belâsı varsa Avrupa’da da finansal bir vesayet belâsı baş gösterdi. Ama bu **“sadece”** bir başlangıç! 2008’de ABD emlak sektörünün 300 milyar dolarlık “küçük” bir alt sektöründe başladı kriz. Akıl dışı, ahlâk dışı ve yasadışı olan bir faaliyet -geliri olMAyanlara emlak kredisi vermek- yasallaştı, **yasa-içi** hale getirildi.

Böylece yapay olarak üretilen kredi krizi (güven krizi) önce likidite krizine dönüştü, yatırım bankalarından mevduat bankalarına bulaştı ve en sonunda dış ticareti de vurdu. Spekülatif kumar ekonomisiyle ilgili olmayan gerçek sektörlerle sirayet etti. Nihayetinde gelişmiş ülkelerden BRIC ülkelerine, Türkiye’ye ve dünyanın geri kalan kısmına yayıldı, hiç bir sektör, şirket, ülke ve insan bu krizden kaçamadı. Tabi kriz üreticileri hariç, onlar kaçmak şöyle dursun krizin içinde bol bol yüzdüler, eğlendiler, yediler, içtiler ve sıçradılar.

Ancak bu ekonomik fırtına sadece siyaseti değil demokrasiyi de vurdu. Avrupa’nın “batması” bu. Türkiyeli aydınların (henüz) göremedikleri bir gerçek. Güneş gibi FAZLA aşık, göremiyorlar çıplak gözle. Hemen her konuda olduğu gibi iki aşırı uca savrulanlar çoğunlukta. Bir yanda **“Avrupa dağılıyor”** vb çıgılları; diğer yanda **“ah yok, batmıyormuş, bak anlaştılar adamlar”** diyenler ([Ahmet Altan](#), [Temel İskit](#), vs)

Bir sabah uyandığında Avrupa’nın okyanus suları altında kaybolacağını zannedenler elbette yanıldılar. Ama Avrupa’nın “eskisi” gibi devam ettiğini zannedenler de yanılmaktalar... Geriye kim kaldı? Zaten Türkiye hiç kimseden çekmedi çeyrek aydınlardan çektiği kadar. Geçelim...

“Avrupa’nın batması” elbette bir metaforu. Böyle anlaşılmalıydı. Avrupa halkları yönetim üzerindeki söz haklarını kaybediyorlar. Siyasî bir “aktör” olarak ise **Avrupa dünya güç pastasında işgal ettiği yeri kaybetmekte. Bunlardır “batış” olarak anlaşılması gerekenler.** Yoksa *“açlıktan ağaç kabuklarını kemiren, gözlerine sinekler konan sarışın bebekler görülecek eyfel kulesinin dibinde”* demek değildir. Avrupa bir Somali olmayacak. Korkmayın (= sevinmeyin).

Avrupa’yı bizim hayran(?) olduğumuz anlamda **“WAY BE!! AVRUPEAAA!”** yapan şey dağlar, ovalar veya şatolar değil demokrasiydi. Yani kollektif imkânları kullanmaktaki maharetiydi bu adamların. Ne demek?

Özelde Batı Avrupa ülkeleri kollektif fırsatlar ve kollektif tehditler karşısında çatışmayı önlemenin bir yolunu icad etmişlerdi demokrasiyle. Aslında bizim “istişare” dediğimiz kültürün alafranga biçimde kurumsallaşmasıydı bu. Her hangi bir grubun eline sopayı alıp kemalistler gibi geri kalanlara kendi tercihlerini dayatması yerine “bizim” frenkler bazı kurumlar ihdas etmişlerdi:

- Yönetici belirlemek için serbest seçimler,
- Seçileni eleştirebilen hür basın,
- Kuvvetler ayrılığı ilkesi,
- Bağımsız yargı,
- Seçimi beklemeden derneklerle, sendikalarla yönetime baskı yapma imkânı,
- Vs.

Avrupa toplumlarını ilerleten bu “fikirî çatışma” ortamı idi. Yani iç anlaşmazlıkları fizikî şiddet zemininden uzaklaştırmaktı. Halk sokaklara dökülmeden, sarayları yakmadan, kralları asmadan gücünü kullanabilmeliydi. Halkın iradesinin, tercihlerinin “her an” ifade bulması, **KAN DÖKMEDEN** eyleme dönüşmesiydi amaçlanan. Büyük ölçüde başarılı bu... 2ci dünya savaşından 2008’e kadar en azından. Ya sonra? Sonrası biraz acayip. **Halkın çıkarları ile bazı yatırım bankalarının çıkarları arasındaki çizgi bulanıklaştı.** Nasıl ki Türkiye’de bir askerî vesayet belâsı varsa Avrupa’da da finansal bir vesayet belâsı baş gösterdi. İspatı?

Le Monde, New York Times, the Independent ve The Guardian gazetelerinin derlediği bazı bilgilere ve “rastlantılara” bir göz atalım:

Hayek usulü, anti-demokratik liberallik ve kriz üretmek

- 1974 Şili, anti-demokratik baskılarla dayatılan liberal politikalar ve 1981’de ekonomik kriz,
- 1976 Arjantin, anti-demokratik baskılarla dayatılan liberal politikalar ve 1980’de ekonomik kriz
- 1985 Bolivya, anti-demokratik baskılarla dayatılan liberal politikalar ve 1987’de ekonomik kriz
- 1989 Venezuela, anti-demokratik baskılarla dayatılan liberal politikalar ve 1993’de ekonomik kriz

Kriz kadar faydalı bir şey var mı?

- Goldman Sachs 2009’da 11,5 milyar dolardan fazla bonus dağıtıyor,
- Dünyada 82 ülkenin ulusal geliri bu rakamın altında,
- Goldman Sachs dakikada 16 bin dolar kâr ediyor, yıllık kâr 9 milyar dolar,
- Goldman Sachs’ta ortalama yıllık maaş 350.000 avro,
- İngiltere’de ortalama yıllık maaş 29.000 avro,

- Amerikan vatandaşlarının vergisinden Goldman Sachs’a aktarılan miktar 7 milyar avro,
- Goldman Sachs hisselerinin borsadaki değeri krizden önce 70 milyar avro,
- Goldman Sachs hisselerinin borsadaki değeri 21 ocak 2010’da 57 milyar avro,
- Bankacıların “etik dışı” yatırımları sebebiyle işini kaybeden insan sayısı 40 milyon.

Finansal vesayet:**Bankalar Hukuk’un üstündedir, insanlar ise bankaların ayakları altındadır!**

- Yatırımcıları kandırdığı için Goldman Sachs’ın (daha büyük bir cezadan yırtmak için) ödediği tazminat: 580 milyon dolar, yani bir iki haftalık kârı.
- JP Morgan benzeri suçlamalardan yırtmak için ödediği miktar: 154 milyon dolar. Bankanın 2010 kârı 18 milyar dolara yakın. Dağıttığı bonus 10 milyar dolar civarında.
- İngiltere’de krizden sonra çıkan ayaklanmalarda çalıntı bir kıyafeti aldığı için bir kadına verilen ceza: 5 ay hapis,
- Bir başka ingilize çalıntı bir televizyonun taşınmasına yardım ettiği için verilen ceza: 18 ay hapis,
- 20 ve 22 yaşlarındaki iki genç facebook üzerinden (başarısız) bir isyan organize etmeye çalışmaktan verilen ceza: 4 yıl hapis.

Sonuç

Avrupa artık eskisi gibi olmayacak. Halkın iradesini çiğnemenin yeni yolları çıkıyor ortaya. Hukuk metalaşüyor, adalet piyasada alınıp satılan bir şey oluyor. Halkların deviremediği siyasetçileri banka müdürleri bir gecede indiriyor aşağı. Evet... Avrupa batmayacak, çoktan battı çünkü... Pisliğe battı!

Sürdürülebilir Şerefsizlik: Çin ve Avrupa

[Sürdürülebilir kalkınmanın](#) yolları aranıyordu “bizim” batıda, meşhur “*sustainable development*” dediğimiz şey. Yani çevreyi kirletmeden, yerel kültürü ezmeden, işçiyi sömürmeden zenginleşmek. İsterseniz gerçekçi olalım, “fazla” kirletmeden diyelim, fazla ezmeden, fazla sömürmeden. Avrupa’da bunun daha iyisini icad ettik, sadece 3 gün önce: **Sürdürülebilir Şerefsizlik**.

Azıcık şerefsizlik, katlanılabilir, alışılabilir seviyede bir şerefsizlik!

Avrupa Birliği krizden kendi imkânlarıyla kurtulacağını ilân etmişti. Ne İrlanda ne Yunanistan... yüzüstü bırakılmayacaktı, AB’nin gücü buna yetecekti. 26 ekim günü bu “garantinin” tam ters yönünde iki DEV adım atıldı:

- AB yöneticileri IMF garantisinde özel bir fon açılmasını onayladılar: Çin ve Rusya gibi “yükselen” ülkelerden gelecek “katkı” ile beslenecek bir fon!
- Çin bu fon kanalıyla AB’ye borç vermeye hazır olduğunu resmen ilân etti.

26 ekim 2011 tarihi tıpkı Pearl Harbour saldırısı ya da Berlin duvarının yıkılması gibi tarihi bir gün. Bir dönüm noktası. 1948’deki [Marshall Planı](#)’ndan bu yana Avrupa siyasetinin girdiği en keskin viraj. Neden?

AB ülkeleri Türkiye de dahil bir çok ülkeye demokrasi ve özgürlük dersi vermeye alışmışlardı. Bunu yaparken de maddî güçlerini bolca kullanıyorlardı: “Kaka-pis” ülkelere kredi verMEyerek, teknoloji transferine sınır koyarak, dış ticaretlerini sınırlayarak,... Örnekler çok(1).

Avrupalı siyasetçiler yakın zamana kadar Çin'i de eleştirebiliyorlardı. Meselâ işkenceleri, işçi sömürsünü, Tibet'in işgalini... Ancak Avrupa ekonomisi fonlar ve IMF kanalıyla Çin'e bağımlı hale gelirken/getirilirken bazı taşların da yerinden oynayacağı muhakkak. İnsan hakları ve tabiat gibi "alınıp satılmaz" varlıkları koruyan kanunlar da artık bir tür piyasada arz-talep dalgalanmalarına maruz kalacak. **Hukuk'a ikame edilen Piyasa günlük hayatımızı doğrudan etkileyecek.** (Bkz. [Ticarî bir mal olarak "Adalet"](#))

Bu noktada önemli bir ayrımın altını çizmek isterim: İnsan hakları, doğaya saygı gibi kriterler açısından hemen bütün ülkelerin tenkid edilecek yanları vardır. Bu yüzden her ülkeyi "**neden filanca diktatörle ticarî / diplomatik ilişkin var?**" diye eleştirmek mümkündür. Hüsnü Mübarek'in, Kaddafi'nin veya İsrail'in göstere göstere yaptığını bir çok "cici" batı ülkesi de çaktırmadan yapar. Bu makale kapsamındaki eleştirinin hedefi devletlerin tek tek ahlaksızlık yapması değil, bu önemli. Tarihi bir dönüm noktası olarak nitelediğim AB'nin ayağına kurşun sıkması. Bir başka deyişle demokratik bir yapı olan AB'nin totaliter bir yapı olan Çin'e boyun eğmesi. Hem de "sürdürülebilir" bir biçimde!

Zira "AB'yi krizden kurtarma" operasyonu basit bir ticarî çıkar ilişkisi içinde değerlendirmek hata olur. Miktarların yüksekliği ister istemez "yapısal" bazı neticelere gebe. Açalım: Fransız ve Alman [uzmanlara göre](#) halen AB'nin kamu borcunun 500 milyar avroluk bir bölümü zaten Çin'den alınmış. Dış ticaret fazlası sayesinde Çin'in elinde biriken 3200 milyar dolar ise esas olarak Amerikan doları. ABD'ye güveni giderek azalan Pekin bütün yumurtaları aynı sepete koymaktan bıktı ve fazla alternatifi de yok. 2010 yılında AB'nin GSMH'sinin 12.268 milyar avro olduğunu dikkate alırsak Çin'den gelen bu desteğin(?) ne derecede "yapısal" sonuçlar doğurabileceği daha net anlaşılabilir sanıyorum. (Bkz. "**Devlet kapitalizmi**" ve **Sovereign wealth fund** meselesi: [ing. fr.](#))

Sonuç

Bir yanda "fazla" parasını yatıracak yer arayan, [anayasasına göre](#) "serbest piyasa" taraftarı bir proleterya diktası olan Çin var. Diğer tarafta hukuktan ödün vermiş, kendi bankacılarına söz geçiremediği için iflasa doğru giden, "demokratik" bir Avrupa Birliği; tıpkı ABD gibi. Avrupa Birliği kendi vatandaşını köle olarak çalıştıran totaliter Çin'den hayatî bir maddî yardım almaya hazırlanıyor. Çin daha şimdiden politik tavizler konusunda şartlarını dayatmaya başladı. Üstelik AB'nin alacağı bu yardım kârlı alt yapı harcamalarında kullanılMAyacak. Krize sebep olan bankacılara verilecek. Bundan sonra ne olur? Avrupa'da devletin aslî görevlerinden "istifa" edişine tanık olabiliriz. Sosyal güvenlik, adalet, eğitim, sağlık, iç güvenlik hizmetlerinde çok ciddi bir gerileme.

Avrupa'da demokrasiyi kıymetli yapan ne varsa Piyasa'nın ezici gücü karşısında fazla direnemeyecektir. Basın özgürlüğü ve bağımsız yargı da dahil. Evet, gerçekten tarihi bir viraja girdik. Sarkozy ve Merkel sürdürülebilir şerefsizliğe oynuyorlar. Ama sürdürülemez noktalara savrulabiliriz.

Dipnotlar

1° Tabi işlerine geldiği zaman Saddam (Irak), Mübarek (Mısır), Kaddafi (Libya) gibi en kanlı diktatörlere yardım etmekten geri durmadılar; bu da "oyunun" bir parçası idi. Ama AB ülkelerinin sahip oldukları ekonomik güç, medyatik güç ve diplomatik güç bir araya gelince "kaka-pis" ilân edilen devletlerin bir itiraz fırsatı olmuyor. Batının çıkarına endeksli bu ahlâk(!) sayesinde İran "terörist" ilân edilebiliyor, Afganistan'da bir kaç teröristin(?) saklandığını bahane eden ABD ordusu kadın çocuk demeden yüzlerce masum sivili öldürebiliyor.

Kaynak dergiler ve kitaplar

Dergiler

1. The relationship between credit default swap spreads, bond yields, and credit rating announcements [*Journal of Banking and Finance*] **J. Hull, M. Predescu, A. White**
2. Credit default swap spreads as viable substitutes for credit ratings: [*University of Pennsylvania Law Review*], **Mark J. Flannery, Joel F. Houston, Frank Partnoy**
3. The British Marksman Who Refused to Shoot Washington. How Thomas Jefferson's Hatred of Banks Led to the Panic of 2008. [*American History, N° 44, 2009*]

Kitaplar

1. Writings on Money, Banking & Public Debt (Excerpts from the Memoirs, Correspondence and Private Papers), **Thomas Jefferson**
2. The Great Financial Crisis: Causes and Consequences, **John Bellamy Foster, Fred Magdoff**
3. The Financial Crisis Inquiry Report, Authorized Edition: Final Report of the National Commission on the Causes of the Financial and Economic Crisis in the United States, **Financial Crisis Inquiry Commission**
4. Dark Markets: Asset Pricing and Information Transmission in Over-the-Counter Markets, **Darrell Duffie**
5. Inside the Over-the-Counter Market in the UK, **Tom Wilmot**
6. Regulation of over-the-counter markets: Hearings before the Committee on banking and currency, United States Senate, Seventy-fifth Congress, third session, on S. 3255 by United States. **Congress. Senate. Committee on Banking and Currency**
7. A Demon of Our Own Design: Markets, Hedge Funds, and the Perils of Financial Innovation **Richard M. Bookstaber**
8. Engineering the Financial Crisis: Systemic Risk and the Failure of Regulation, **Jeffrey Friedman, Wladimir Kraus**
9. The Quants: How a New Breed of Math Whizzes Conquered Wall Street and Nearly Destroyed It, **Scott Patterson**
10. Misunderstanding Financial Crises: Why We Don't See Them Coming, **Gary B. Gorton**
11. The Origin of Financial Crises: Central Banks, Credit Bubbles, and the Efficient Market Fallacy, **George Cooper**
12. Web of Debt: The Shocking Truth About Our Money System and How We Can Break Free **Ellen Hodgson Brown, Reed Simpson**

13. The Two Trillion Dollar Meltdown: Easy Money, High Rollers, and the Great Credit Crash, **Charles R. Morris**
14. Too Big to Fail: The Inside Story of How Wall Street and Washington Fought to Save the Financial System--and Themselves, **Andrew Ross Sorkin**
15. Casino Capitalism: How the Financial Crisis Came About and What Needs to be Done Now **Hans-Werner Sinn**
16. On the Brink: Inside the Race to Stop the Collapse of the Global Financial System, **Henry M. Paulson**
17. The Credit Default Swap Basis (Bloomberg Financial), **Moorad Choudhry**
18. The New Paradigm for Financial Markets: The Credit Crisis of 2008 and What It Means, **George Soros**
19. Derivatives: Markets, Valuation, and Risk Management, **Robert E. Whaley**
20. Fundamentals of Derivatives Markets, **Robert L. McDonald**
21. Derivatives Demystified: A Step-by-Step Guide to Forwards, Futures, Swaps and Options, **Andrew Chisholm**
22. Crisis Economics: A Crash Course in the Future of Finance, **Nouriel Roubini**
23. Lessons from the Financial Crisis: Causes, Consequences, and Our Economic Future, **Robert Kolb**
24. Shadow Banking and Its Role in the Financial Crisis (Global Recession - Causes, Impacts and Remedies) **Devin A. Jenkins , Marlin I. Collins**
25. Chain of Blame: How Wall Street Caused the Mortgage and Credit Crisis, **Paul Muolo, Mathew Padilla**
26. Bailout Nation, with New Post-Crisis Update: How Greed and Easy Money Corrupted Wall Street and Shook the World Economy, **Barry Ritholtz**
27. Money and Power: How Goldman Sachs Came to Rule the World, **William D. Cohan**
28. Chasing Goldman Sachs: How the Masters of the Universe Melted Wall Street Down...And Why They'll Take Us to the Brink Again, **Suzanne McGee**